

Det rådgivende udvalg vedrørende Færøerne

Beretning om den økonomiske udvikling på Færøerne i 1997/1998

1. Konjunkturudviklingen

I 1997 kan iagttages en fortsat vækst i næsten alle dele af den færøske økonomi. Lønudbetalingerne, der er en indikator for produktionen, steg med 8 pct. fra 1996 til 1997. Inden for bygge- og anlægsvirksomhed er væksten særlig markant på 35 pct., mens fiskeri samt gruppen "andre private tjenester" er steget med 13-18 pct. Eneste erhverv med egentlig tilbagegang er fiskeindustrien, hvis lønudbetalinger faldt med 6 pct.

Lønudbetalingerne for de første syv måneder af 1998 er steget med 11 pct. i forhold til samme periode i 1997, så den høje økonomiske aktivitet ser ud til at fortsætte ind i 1998. Væksten i byggeriet ligger på 28 pct., og væksten i fiskeerhvervene set under ét er på 18 pct., da også fiskeindustrien nu har en positiv vækst. Lønningen i fiskeriet er stærkt afhængig af fiskepriserne og mængden af fanget fisk. Begge dele har udviklet sig gunstigt i 1997/98.

Fremgangen i økonomien kan også aflæses i statistikken over beskæftigelse og ledighed. Antallet af ansættelsesforhold er i løbet af 1997/98 nået op på et højt niveau, over 25.000. I 1994 var det tilsvarende tal 20.000. Modsat er antallet af arbejdsløse i 1998 nået ned under 2.000, som er det laveste, siden arbejdsløshedsforsikringen blev indført i 1992.

Den gunstige udvikling har ført til mangel på visse typer af uddannet arbejdskraft. Navnlig håndværkere, mekanikere, edb-folk og akademikere er så efterspurgt, at udbuddet ikke kan følge med.

Omsætningen indenfor detailhandlen og importen af forbrugsvarer indikerer, at det private forbrug er i fortsat vækst. Både detailomsætningen og importen af forbrugsvarer steg fra 1996 til 1997 med 12 pct., og i 1. halvår 1998 er de begge steget med 10 pct. i forhold til samme periode sidste år. Derimod er væksten i importen af køretøjer fladet ud efter en periode med en betydelig acceleration.

Lønudbetalingerne i den offentlige sektor, der kan bruges som indikator for det offentlige forbrug, steg fra år til år med 6 pct. både i 1997 og i 1. halvår af 1998. Da de offentlige lønninger blev reguleret med 2 pct. i 1997 og med 3/4 pct. i 1998, er der tale om en ganske kraftig real vækst i det offentlige forbrug.

Handelsbalancen viste i 1997 et overskud på 233 mio.kr., hvilket er lidt mindre end i 1996. Overskuddet i 1. halvår af 1998 er oppe på 224 mio. kr., hvorfor det må antages, at overskuddet vokser væsentligt i 1998.

Overskuddet på handelsbalancen er stærkt afhængigt af eksportindtægterne fra fiskeriet. Disse indtægter har i 1997/98 været begunstiget af meget høje priser på eksportmarkederne og store fangster i de færøske farvande.

Overskuddet på handelsbalancen og overførsler fra den danske stat m.v. gav et overskud på betalingsbalancen i 1997 på knap 900 mio. kr. For 1998 ventes et voksende overskud. Når dette sammenholdes med aftalen af 10. juni 1998 med den danske regering om nedskrivning af den færøske gæld (se kapitel 2), forventes det, at den færøske nettogæld til udlandet vil være stort set afviklet ved udgangen af 1998.

Gæld og tilgodehavender vil dog fortsat været skævt fordelt, idet den offentlige sektor har en betydelig nettogæld til udlandet, mens den private sektor omvendt er nettokreditor i forhold til udlandet.

Boks 1.1. Statistikgrundlag

Hagstovan, det færøske statistikkontor, udarbejder endnu ikke nationalregnskabsopgørelser for den færøske økonomi. Der findes f.eks. ikke en officiel opgørelse af bruttonationalprodukt, BNP.

Belysning af udviklingen i økonomien må derfor ske med udgangspunkt i en række partielle indikatorer. Den vigtigste er lønudbetalingsstatistikken, som med sine oplysninger om den meget væsentlige del af produktionen, der modsvares af løn, vurderes at give et godt indtryk af såvel aktiviteten i de enkelte erhverv som den generelle produktionsudvikling.

Lønudbetalingsstatistikken har imidlertid også sine begrænsninger. Den er først og fremmest en indikator for produktionen, opgjort i årets priser. Det er vanskeligere at udlede noget om den reale produktion. Det forudsætter oplysninger om udviklingen i arbejdsomkostningerne i de enkelte sektorer i økonomien, som kun delvist er tilgængelige.

Mulighederne for at skønne over beskæftigelsesudviklingen er nu forbedret, idet der er udgivet en statistik over ansættelsesforhold. I denne statistik indgår en person dog flere gange, hvis vedkommende har flere job, og der skelnes ikke mellem heltids- og deltidsjob. En ændring i antallet af ansættelsesforhold vil således ikke altid afspejle en øget beskæftigelse, men kan skyldes strukturelle ændringer i hyppigheden i at have bijob og i arbejdsomfang. For at opgøre den samlede beskæftigelse mangler endvidere oplysninger om antallet af selvstændigt erhvervsdrivende.

En ny statistik over omsætningen indenfor detailhandelen giver en forbedret sikkerhed, når udviklingen i det private forbrug skal vurderes. Statistikken bygger på virksomhedernes momsindbetalinger til toldvæsenet i kombination med brancheoplysninger i det erhvervsstatistiske register. De enkelte butikker (evt. butikskæder) indplaceres branchemæssigt efter deres hovedaktivitet. En virksomhed med både detail og engroshandel kan derfor optræde under f.eks. detailhandel med hele virksomhedens omsætning.

Derudover bidrager inddragelse af andre statistikker så som arbejdsløshed, til- og fraflytninger, im- og eksport og forskellige sektorspecifikke opgørelser til et samlet billede af økonomien.

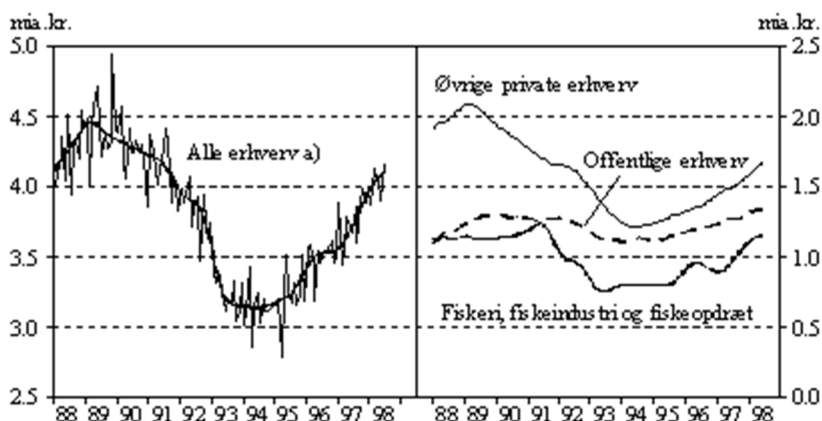
1.1. Generel økonomisk udvikling

Erhvervsstrukturen på Færøerne er meget ensidig med fiskerisektoren som den helt dominerende. Omkring en fjerdedel af de samlede lønudbetalinger kan direkte henføres hertil, og den helt overvejende del af eksportindtægterne kommer fra salg af fiskeprodukter. Den øvrige del af økonomien er derfor stærkt afhængig af udviklingen i fangstmængder og fiskepriser.

Lønudbetalingerne

Fra 1996 til 1997 steg lønudbetalingerne med 8 pct. Det er en stigning der ligger på niveau med stigningen fra 1995 til 1996. En del af stigningen kan tilskrives den overenskomstmæssige lønregulering som er på 1 pct. pr. 1. maj 1997 indenfor det private og 2 pct. pr. 1. januar 1997 indenfor det offentlige område. Hertil kommer sandsynligvis en vis lønglidning, som er svær at skønne over. Hovedindtrykket er dog, at lønglidningen har været relativt begrænset.

Figur 1.1. Lønudbetalinger, sæsonkorrigeret, 1988-98

Anm: Trends beregnet ud fra månedsdata og opregnet til årsniveau
 a) Tynd streg angiver sæsonkorrigerede månedsdata opregnet til årsniveau
 Kilde: Hagstova Føroya og egne beregninger

Fremgangen ses i næsten alle erhverv. Indenfor bygge- og anlægsvirksomhed er der tale om en endog meget kraftig fremgang på hele 35 pct. Fiskeri samt gruppen "andre private tjenester" (advokater, revisorer, tandlæger) har også haft markant fremgang med stigninger på hhv. 13 pct. og 18 pct. Finansiell virksomhed har i 1997 haft en fremgang på 7 pct. mod en tilbagegang på 2 pct. i det foregående år. Indenfor fiskeindustri er der derimod tale om en tilbagegang på 6 pct., efter en vækst på 10 pct. i det foregående år. Tilbagegangen skal ses i sammenhæng med de meget store økonomiske problemer og betalingsstandsninger i fiskeindustrien i vinteren 1996/97.

Den private sektor har haft en samlet fremgang i lønudbetalingerne i 1997 på 9 pct., og da lønreguleringen i 1997 var på under 1 pct., må det vurderes, at der har været en markant vækst i produktionen i den private sektor i 1997. Fiskeindustrien er, som nævnt, eneste erhverv med tilbagegang.

I den offentlige sektor er lønudbetalingerne i 1997 steget med 6 pct. Når der tages højde for en 2 pct. lønstigning pr. 1. januar 1997, kan det konstateres, at også den offentlige sektor har haft en betydelig realvækst, dog noget lavere end væksten i den private sektor.

Tabel 1.1. Lønudbetalinger fordelt på hovederhverv, 1995-juli 1998

	1995	1996	1997	jan.- juli 1997	jan.- juli 1998	Ændring jan.- juli	
						96/97	97/98
	--- mio. kr. ---					pct.	
A. Fiskeerhverv							.
Fiskeri	536	607	686	367	449	13	22
Fiskeindustri	231	255	240	133	148	-6	11
Fiskeopdræt	56	69	75	41	42	9	3
A. I alt	823	931	1.001	541	639	8	18

A. B. Øvrige private erhverv							
Værfter, værksteder og anden industri	168	188	196	111	120	4	8
Bygge- og anlægsvirksomhed	99	112	151	78	100	35	28
Handel og hoteldrift	336	365	394	214	238	8	11
Søtransport	129	136	134	76	81	-1	7
El-, post- og televirksomhed	134	142	148	86	91	4	6
Finansiell virksomhed	193	189	203	118	119	7	1
Andre private tjenesteerhverv m.v.	214	235	278	153	171	18	12
B. I alt	1.273	1.367	1.504	836	920	10	9
C. Offentlige tjenester	1.125	1.193	1.261	727	769	6	6
Alle erhverv	3.221	3.491	3.766	2.103	2.327	8	11

Kilde: Hagstova Føroya

Fra januar til juli 1998 er de samlede lønninger steget med 11 pct. sammenlignet med den tilsvarende periode et år før. Bygge- og anlægsvirksomhed er steget med 28 pct. Fiskeriet har også en markant vækst med en stigning på 22 pct.

Væksten i fiskeriet har haft afsmittende virkning på fiskeindustrien, hvor tilbagegangen i 1997 er afløst af en fremgang, når perioden januar-juli 1998 sammenlignes med den tilsvarende 7-måneders periode i 1997, idet lønudbetalingerne stiger med 11 pct. Indenfor søtransport viser tallene for de første 7 måneder en vækst på 7 pct., hvor året 1997 som helhed var karakteriseret ved stagnation i forhold til 1996. I de private tjenester ses en stigning på 12 pct., hvilket fortsat er højt, men lavere end væksten fra 1996 til 1997.

Ses de private erhverv under ét, er lønudbetalingerne steget med 13 pct. fra de første 7 måneder af 1997 til den tilsvarende periode i 1998. Med til billedet hører de overenskomstmæssige stigninger i lønningerne som blev udløst 1. maj 1997 og 1. maj 1998. Begge gange var lønstigningen på 1 pct., se boks 1.2.

Boks 1.2. Overenskomsterne, 1997-99

I foråret 1997 blev der indgået overenskomster på såvel det offentlige som det private arbejdsmarked.

Indenfor det offentlige blev det aftalt, at lønningerne vil blive reguleret med 0,75 pct. pr. 1. januar 1998, med 1,25 pct. pr. 1. juli 1998 og med 2,25 pct. pr. 1. januar 1999. Alt i alt vil overenskomsten indebære en samlet lønstigning på 4,25 pct. frem til foråret 1999, hvoraf 1,4 pct. er faldet i 1998. Pr. 1. januar 1999 vil timelønnen komme op på samme niveau som i 1992, dvs. før lønreduktionen på 8,5 pct. pr. 1. februar 1993.

Overenskomsterne for arbejdere og håndværkere, som enten regulerer eller er retningsgivende for lønudviklingen i fiskeindustrien og en stor del af de private ikke-fiskebaserede erhverv, er fra begyndelsen af 1990'erne og frem til og med 1996 blevet videreført uden ændringer i lønsatserne. Ifølge overenskomstaftalen for 1997 med de ufaglærtes organisationer og organisationen for handel og kontor vil lønningerne stige med tre gange 1 pct. hhv. pr. 1. maj 1997, 1. maj 1998 og 1. maj 1999. Lønstigningen i 1998 udbetales direkte, mens de resterende lønstigninger indbetales til pensionsfonde.

I den offentlige sektor har der været en årlig stigning i lønudbetalingerne på 6 pct. p.a. siden 1995. Væksten kan navnlig henføres til den generelle offentlige administration, som i de første syv måneder af 1998 vokser med hele 8 pct. sammenlignet med samme periode året før. Ifølge overenskomsten steg lønningerne med 0,75 pr. 1. januar 1998, så væksten i den offentlige sektors aktivitet i 1998 skønnes at være på ca. 5 pct.

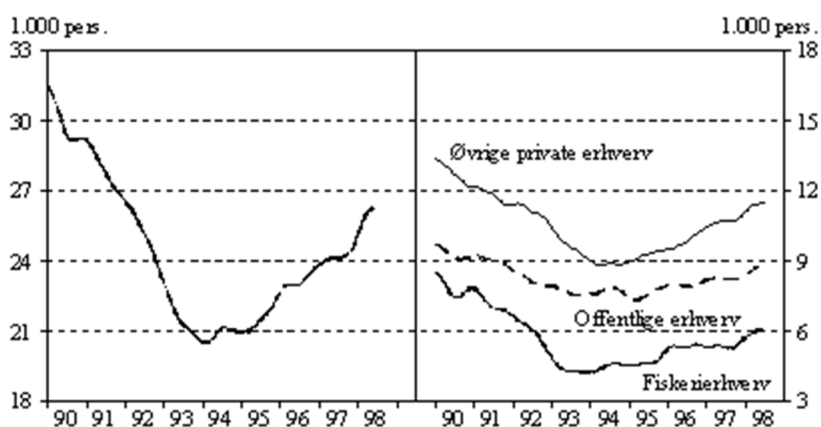
Ansættelsesforhold

For at give et skøn over beskæftigelsesudviklingen benyttes statistikken over antal ansættelsesforhold med de forbehold, der må tages overfor denne statistik, se boks 1.1. I 1997 nåede antal ansættelsesforhold op på 24.367, hvilket er 1.224 flere ansættelsesforhold end året før. Det svarer til en fremgang på 5 pct. Den største stigning ses indenfor byggeriet, hvor der er tale om en stigning i antal ansættelsesforhold på hele 24 pct. Indenfor fiskeri, anden industri og forretningsservice ses en stigning i antal ansættelsesforhold på 10-13 pct. Eneste erhverv med en betydelig tilbagegang i antal ansættelsesforhold er fiskeindustrien med et fald på 9 pct.

Første halvår af 1998 viser ligeledes en stigning i antallet af ansættelsesforhold med ca. 5 pct. sammenlignet med samme periode i 1997, så der nu er ca. 26.000 ansættelsesforhold. Byggeriet har den største fremgang med 20 pct., mens fiskeriet har en fremgang på 12 pct. Også indenfor hoteller og restauranter noteres der et øget antal ansættelser med en stigning på 7 pct.

Fiskeindustriens fremgang i lønudbetalingerne giver sig ikke udslag i flere ansættelsesforhold, tværtimod er der en tilbagegang på 5 pct. Der er imidlertid ikke noget til hinder for, at beskæftigelsen kan være øget, såfremt de enkelte tilbageværende ansættelser er af længere varighed, hvilket der er tegn på.

Figur 1.2. Ansættelsesforhold, sæsonkorrigeret, 1990-98

Anm.: Trends beregnet ud fra månedsdata
Kilde: Hagstova Føroya og egne beregninger

Det samlede antal ansættelsesforhold er fortsat et stykke fra niveauet før krisen, på over 30.000, se figur

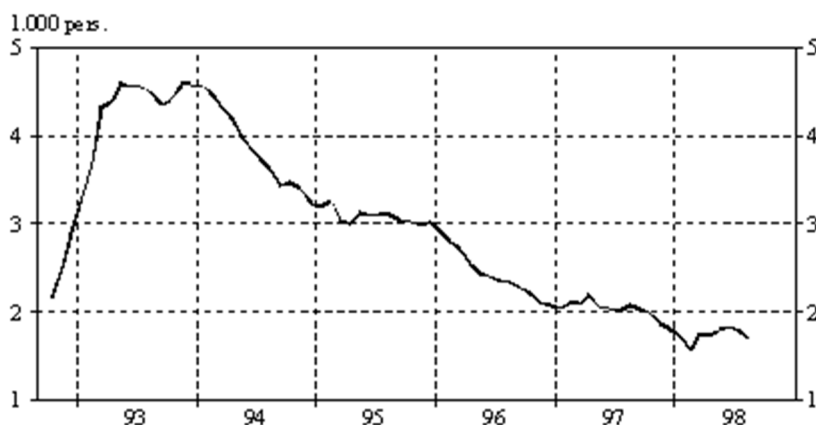
1.2. Ved årsskiftet 1993-94 var niveauet faldet til 20.000, dvs. at antallet af ansættelsesforhold er øget med ca. 6.000, siden tallet var på sit laveste.

Arbejdsløsheden

Den sæsonkorrigerede ledighed lå i det meste af året 1997 konstant på omkring 2.000 personer. Fra slutningen af 1997 og til februar 1998 faldt ledigheden til ca. 1.600, hvilket er det laveste, siden arbejdsløshedsforsikringen startede i 1992, se figur 1.3.

Ledighedsprocenten lå i efteråret 1998 på 7.

Figur 1.3. Registreret arbejdsløshed, sæsonkorrigeret, 1993-98

Kilde: Hagstova Føroya og egne beregninger

Der er tegn på, at den fortsatte opgang i økonomien har givet anledning til flaskehalsproblemer for uddannet arbejdskraft som f.eks. håndværkere, mekanikere, akademikere, edb-folk samt skibsførere og maskinmestre. Den arbejdskraftreserve, der findes på Færøerne, består i øjeblikket næsten udelukkende af ufaglærte.

Mangelen på arbejdskraft indenfor bygge- og anlægsvirksomhed forværres af, at Færøerne har en "skjult" arbejdskraftreserve af håndværkere, anslået til ca. 300 personer, som er bosiddende i udlandet. Efter den økonomiske krise i 1991-92 har man således tilskyndet håndværkere til at tage arbejde i udlandet ved at give et skattemæssigt fradrag på 500 kr. om dagen. Landsstyret planlægger en aftrapning af dette fradrag. Hvor mange færinger, der i så fald vil vende tilbage til Færøerne, er imidlertid vanskeligt at vurdere.

På længere sigt må mangel på arbejdskraft med særlige kvalifikationer søges modvirket gennem en forstærket indsats for at uddanne og efteruddanne arbejdsstyrken.

Detailomsætningen

Detailomsætningen er en god indikator for det samlede private forbrug, idet detailomsætningen dækker det private forbrug bortset fra boligudgift, køb af biler og køb af tjenester. Importen af biler belyses senere i dette kapitel.

I 1997 var den samlede detailomsætning på 1.239 mio. kr. Det var en stigning i forhold til 1996 på 12 pct., se tabel 1.2. Detailhandel med fødevarer m.v. (dvs. omsætning i supermarkeder, kolonialhandler og specialforretninger med fødevarer) udgør halvdelen af den færøske detailomsætning. Denne del af detailomsætningen steg med 9 pct. fra 1996 til 1997.

Til sammenligning steg salget af beklædning og fodtøj med 7 pct. Ifølge det færøske pristal steg priserne på fødevarer og beklædning i 1997 med ca. 4 pct., så der var tale om reale stigninger i omsætningen på 3-5 pct.

Indenfor detailhandel med boligudstyr, radio/tv, pc'ere, bøger, sportsartikler o.l. var stigningen mere mærkbar, idet omsætningen her steg med 17-19 pct. Prisstigningerne på "andre varer" var i 1997 på knap 2 pct. Der var derfor tale om en betragtelig real stigning på ca. 15 pct. i 1997 i det private forbrug af ovennævnte varer. En tilsvarende udvikling sås også i 1996.

Sammenlignet med 1. halvår 1997 lå detailomsætningen i 1. halvår 1998 10 pct. højere. Stigningen ses i alle branchegrupper, men navnlig handlen med fødevarer m.v. har en betydelig fremgang med en stigning på 12 pct. Stigningen i forbruget af boligudstyr/husholdningsapparater er på 6 pct., hvilket er en noget mere afdæmpet stigning end i årsperioden fra 1996-97.

Tabel 1.2. Detailomsætning fordelt på branchegrupper, 1995-2. kv. 1998

	1995	1996	1997	jan.- juni 1997	jan.- juni 1998	95/96	96/97	jan.- juni 97/98
	--- mio. kr. ---					vækst i pct.		
Detailhandel med fødevarer m.v.	563	572	625	275	307	2	9	12
Apoteker, parfumerier og materialister	92	99	106	48	52	8	7	8
Detailhandel med beklædning og fodtøj	86	91	97	41	43	6	7	5
A. Detailhandel med boligudstyr, husholdningsapp. m.v.	141	163	194	85	90	16	19	6
Øvrig detailhandel og reparation ^{a)}	152	185	217	95	108	22	17	14
Detailhandel i alt	1.034	1.110	1.239	544	600	7	12	10

a) f.eks. detailhandel med pc'ere, bøger, sportsartikler, foto og legetøj

Kilde: Hagstova Føroya

Til- og fraflytningen

Historisk har der været en lille nettotilflytning til Færøerne, men den har dækket over et relativt stort antal tilflytninger og fraflytninger, se tabel 1.3. I 1993-1994 var nettofraflytningen meget kraftig på knapt 2.000 årligt eller ca. 4 pct. af den totale befolkning. Denne udvikling er vendt de seneste år, så der nu igen er tale om en nettotilflytning på et beskedent niveau. I 1997 var der en nettotilflytning på 217 personer, hvilket er lidt mere end i 1996.

Tabel 1.3. Flytninger til og fra Færøerne, 1972-maj 1998

	Tilflytning	Fraflytning	Nettotilflytning
1972-83, gns. pr. år	1.162	1.128	35
1984-88, gns. pr. år	1.730	1.552	178
1989-92, gns. pr. år	1.219	1.937	-718

1993	1.010	2.831	-1.821
1994	1.361	3.284	-1.923
1995	1.710	2.294	-584
1996	1.925	1.782	143
1997	1.965	1.748	217
Januar - maj 1997	683	547	136
Januar - maj 1998	553	338	215

Kilde: Hagstova Føroya

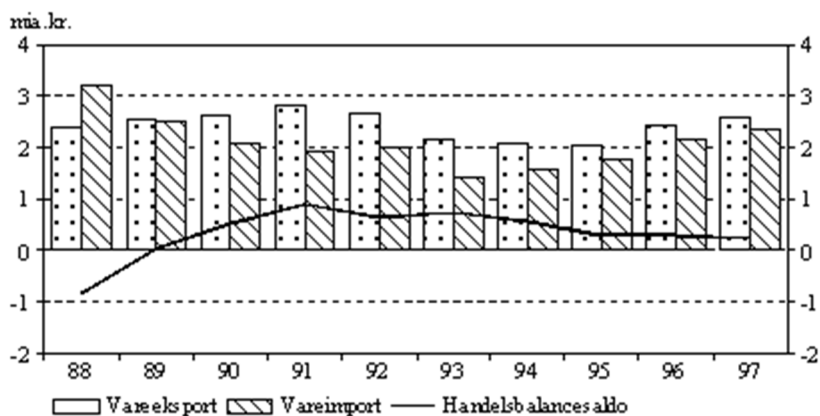
De seneste oplysninger antyder, at nettotilflytningen vil øges i 1998, idet der i de første 5 måneder af året er tale om en nettotilflytning på 215 personer, dvs. lige så mange som i hele 1997. Den stigende tilflytning understøtter billedet af en færøsk økonomi i vækst.

1.2. Udenrigsøkonomi

Handelsbalancen

Færøerne har gennem en årrække haft overskud på handelsbalancen, se figur 1.4. De senere år skyldes overskuddet navnlig en fremgang i fiskerierhvervenes eksport. Når man ser bort fra skibe o.l., så var overskuddet i 1997 på 265 mio. kr., hvilket er en lille nedgang i forhold til 1996, hvor overskuddet var på 289 mio. kr., se tabel 1.4.

Figur 1.4. Handelsbalancen, 1988-97

Kilde: Hagstova Føroya

Hvis man ser bort fra indtægter fra salget af skibe, så udgør indtægterne fra fiskeriet og fiskeindustrien (inkl. opdræt) 98 pct. af de samlede indtægter fra eksporten af varer. I 1996 steg eksporten for første gang i en årrække, og i 1997 er eksporten yderligere steget med 6 pct. i forhold til 1996.

Den voksende eksport fra 1996 til 1997 skyldes navnlig en fremgang for salget af fiskefilet'er, laks og ørred. For laks og ørred, der helt overvejende stammer fra opdrætsproduktion, er der tale om en bemærkelsesværdig fremgang i eksportindtægterne på 39 pct. som følge af genopbygning af produktionskapaciteten efter opdræts erhvervens økonomiske vanskeligheder først i 1990'erne. Indtægterne fra eksport af skibe er faldet fra 116 mio. kr. i 1996 til 88 mio. kr. i 1997.

De foreløbige tal for 1. halvår 1998 tyder på øgede eksportindtægter i 1998. Alt tyder på, at indtægterne fra salg af fiskefilet'er, saltet fisk og rejer er inde i en meget gunstig udvikling. I forhold til samme periode sidste år er indtægterne på disse områder steget med 41 pct. som følge af højere priser. At eksporten af helfisk samtidig viser et fald, må ses som et udtryk for, at en stigende del af fangsten forarbejdes på de færøske fiskefabrikker, der således ser ud til at have opnået en forbedret konkurrencedygtighed (se kapitel 3).

Tabel 1.4. Handelsbalancen, 1995-98

				<i>jan.-juni</i>	
	1995	1996	1997	1997	1998
	--- mio. kr. ---				
Eksport					
Hel fisk (ekskl. laks og ørred)	400	575	561	272	227
Fiskefilet	692	606	687	319	468
Saltet fisk	253	287	302	133	181
Rejer	226	230	198	88	113
Laks og ørred	173	290	402	167	164
Andre fiskeprodukter	229	293	309	149	156
Frimærker	30	32	29	15 ^{a)}	15 ^{a)}
Andre varer (ekskl. skibe o.l.)	18	20	20	8	11
Skibe o.l.	35	116	88	68	63
Eksport i alt	2.056	2.449	2.596	1.218	1.397
Eksport i alt (ekskl. skibe o.l.)	2.021	2.333	2.508	1.150	1.334
Import					
Fisk og salt	119	105	114	66	61
Brændsel	202	250	255	128	103
Leverancer til byggesektor	105	142	166	83	90
Øvrige rå- og hjælpestoffer	467	584	617	286	323
Maskiner og udstyr	147	150	206	102	98
Køretøjer	91	133	131	68	71

Forbrugsvarer	582	635	710	335	368
Andre varer (ekskl. skibe o.l.)	43	44	44	22	21
Skibe o.l.	10	103	120	34	37
Import i alt	1.766	2.147	2.363	1.124	1.173
Import i alt (ekskl. skibe o.l.)	1.756	2.044	2.243	1.090	1.136
Saldo på handelsbalancen	290	302	233	94	224
Saldo på handelsbalancen (ekskl. skibe o.l.)	265	289	265	60	198

a) Skøn

Kilde: Hagstova Føroya

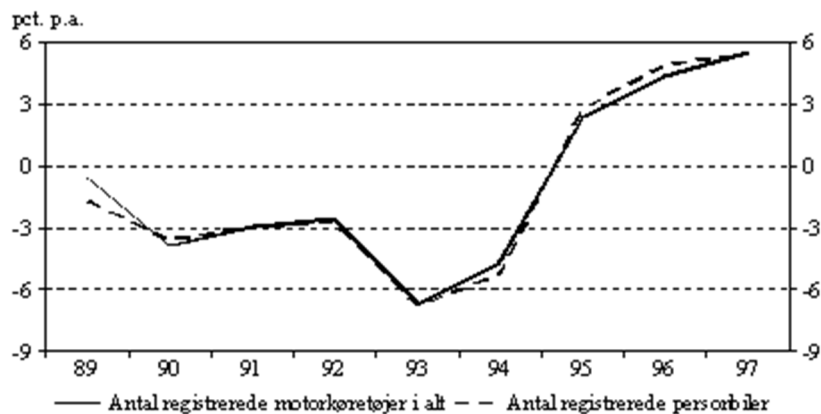
Danmark og England er langt de største aftagere af færøske varer. Danmark aftog 30 pct. og England 26 pct. af den samlede færøske eksport i 1997. Andre vigtige handelspartnere er Tyskland, Frankrig, Spanien og Italien. Norge, der er den vigtigste handelspartner udenfor EU, aftog 7 pct. af den færøske eksport i 1997.

Importen var i 1997 på knap 2,4 mia. kr. Det er en stigning på 10 pct. i forhold til 1996. Den øgede erhvervsmæssige aktivitet har betydet, at importen af maskiner og udstyr er steget med 37 pct., og at importen til byggesektoren er steget med 17 pct. i forhold til 1996. Importen af forbrugsvarer vejer også tungt og er steget med 12 pct. i forhold til 1996.

Importen af køretøjer lå i 1997 stort set på samme niveau som i 1996. I 1997 blev der registreret i alt 1.470 nye motorkøretøjer, mod 1.480 i 1996. Hermed er tidligere års accelererende vækst i importen af biler stoppet. Antallet af indregistrerede motorkøretøjer er dog fortsat støt stigende med ca. 5 pct. årligt, se figur 1.5.

Figur 1.5. Vækst i antallet af indregistrerede motorkøretøjer,

1988-97

Kilde: Landfogeden på Færøerne og Biltilsynet på Færøerne

For 1. halvår af 1998 viser de foreløbige tal, at importstigningen i forhold til samme periode året før bliver på 4 pct. Der er tale om en fortsat stigende import af både forbrugsvarer og rå- samt hjælpestoffer.

Der foreligger ikke særskilte beregninger af et importprisindeks, men hvis man antager samme prisstigning som for danske importvarer, kan det skønsmæssigt anslås, at de færøske importpriser under ét er steget med omkring 2 pct. fra 1996 til 1997

Da eksportprisindekset er steget med ca. 7 pct. i 1997, betyder det, at det færøske bytteforhold (dvs. forholdet mellem eksport- og importprisindeks) er forbedret med ca. 5 pct. Det er en ny udvikling i forhold til tidligere år, hvor Færøerne har oplevet en betydelig forringelse af bytteforholdet.

Betalingsbalancen

Overskuddet på betalingsbalancen ligger på et fortsat højt niveau i 1997 med 0,9 mia. kr. I forhold til 1996, hvor overskuddet var på 1,2 mia. kr., er der imidlertid tale om en nedgang på knap 300 mio. kr.

Tabel 1.5. **Betalingsbalancen, 1994-97**

	1994	1995	1996	1997 ^{a)}
	--- mio. kr. ---			
Saldo på handelsbalancen	550	291	302	233
Overførsel fra den danske stat	1.086	1.083	1.097	1.130
Andel af Nationalbankens overskud	0	28	25	24
Forsikringsydelse, netto	-67	-62	-46	-25
Renter, netto ^{b)}	-450	-320	-300	-250
Ikke-registrerede betalinger, netto ^{c)}	31	-196	-84	-231
Saldo på betalingsbalancens løbende poster	1.150	824	1.162	881

a) Foreløbigt tal for ikke-registrerede betalinger samt saldoen på betalingsbalancens løbende poster

b) Skøn baseret på renteoplysninger for ca. 90 pct. af gæld og tilgodehavender

c) Se boks 1.3

Kilde: Hagstova Føroya

Den færøske betalingsbalancestatistik er opdelt på registrerede og ikke-registrerede betalinger. De registrerede poster består hovedsageligt af handelsbalancen, de statslige overførsler samt renteudgifter. Saldoen for de registrerede betalinger har i perioden 1993 til 1997 ligget på 1-1,2 mia. kr. Den faldende saldo på handelsbalancen har således været modsvaret af en svag stigning i overførslerne fra den danske stat samt faldende renteudgifter.

Overførslerne fra den danske stat var i 1997 på samme niveau som i 1996, og udgjorde 1,1-1,3 mia. kr., afhængig af definition. De består især af bloktilskud m.v., der udgjorde 0,9 mia. kr. i 1997, men omfatter desuden drifts- og anlægsudgifter for statsinstitutionerne på Færøerne samt krigspensioner, se afsnit 2.5.

De ikke-registrerede poster opgøres residualt og er behæftet med en betydelig usikkerhed, se boks 1.3.

Boks 1.3. Opgørelse af ikke-registrerede poster

De ikke-registrerede betalinger skal ses på baggrund af den særlige opgørelsesmetode, som benyttes på Færøerne ved opstillingen af betalingsbalancen og beregningen af betalingsbalancens saldo. Saldoen beregnes som ændringen i udlandsgælden fra primo året til ultimo året, korrigeret for forskydninger i gælden som følge af statusreguleringer.

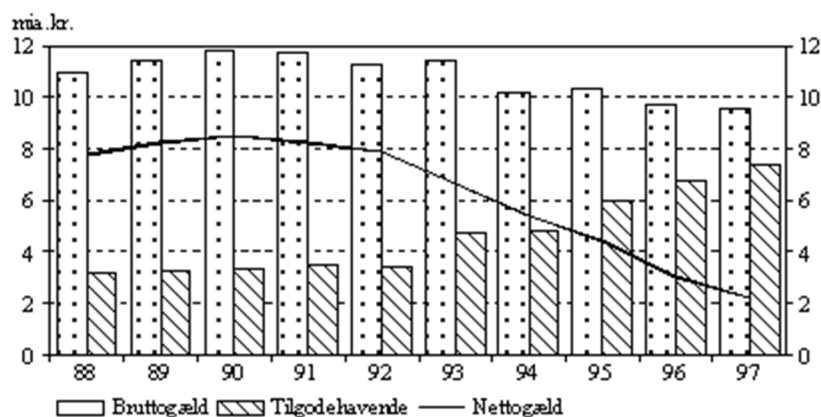
De ikke-registrerede betalinger omfatter bl.a. tjenesteeksport/-import, udbytter samt lønoverførsler. Desuden omfatter de også visse rentebetalinger, da disse kun delvist bliver registreret. Posten beregnes residualt som forskellen mellem på den ene side summen af de registrerede betalinger og på den anden side betalingsbalancens saldo, opgjort ud fra ændringen i udlandsgælden. Beregningen af residualposten er således behæftet med en betydelig usikkerhed. Udsvingene i denne størrelse fra år til år tyder også på en betydelig usikkerhed i opgørelsen af saldoen på betalingsbalancens løbende poster.

1.3. Udlandsgælden

Færøernes gæld til udlandet er faldet siden starten af 1990'erne, hvor gælden (netto) var på over 8 mia. kr., se figur 1.6. Gælden var ultimo 1997 reduceret til 2,2 mia. kr., hvilket er en nedgang på 0,8 mia. kr. i forhold til 1996.

At udlandsgælden er faldet med 6 mia. kr. over 5 år kan tilskrives et fald i bruttogælden på 2 mia. kr. og en stigning i tilgodehavender på 4 mia. kr. I 1997 er bruttogælden kun faldet svagt med 0,2 mia. kr., mens tilgodehavender i udlandet er steget med 0,6 mia. kr.

Figur 1.6. Udlandsgælden, 1988-97

Kilde: Hagstova Føroya

Det offentlige nettogæld til udlandet var ultimo 1997 på 6,1 mia. kr., hvilket er et fald i forhold til 1994-96, hvor gælden har ligget konstant på ca. 6½ mia. kr. Faldet i den offentlige udlandsgæld har navnlig manifesteret sig i en stigning i Landsbankens tilgodehavender i udlandet.

Tabel 1.6. Udlandsgælden, netto ult. året, 1994-97

	1994	1995	1996	1997
	--- mia. kr. ---			
Landskassen (inkl. Landsbanken)	5,4	5,5	5,5	5,2
Landsstyreinstitutioner	0,2	0,1	0,1	0,1

Kommuner og kommunale selskaber	1,1	1,0	0,9	0,8
Offentlige institutioner i alt	6,6	6,4	6,5	6,1
Pengeinstitutter	-2,1	-2,5	-2,9	-3,1
Livsforsikring og pensionskasser	-0,8	-0,8	-1,1	-1,3
Udlånsfonde og Færøernes Realkreditinstitut	0,5	0,4	0,2	0,2
Private i øvrigt	1,1	0,8	0,4	0,4
Private i alt	-1,3	-2,1	-3,4	-3,8
Udlandsgæld i alt	5,4	4,4	3,1	2,2

Kilde: Hagstova Føroya

Efter at en aftale mellem den danske regering og det færøske landsstyre blev indgået den 10. juni 1998 nedskrives landsstyrets gæld til den danske stat med 900 mio. kr. Det betyder, sammen med det forventede overskud på betalingsbalancen i 1998, at den færøske nettogæld til udlandet forventes stort set at være afviklet ved udgangen af 1998. At Færøerne snart har afviklet sin nettogæld til udlandet dækker over en stor offentlig gæld, mens den private sektor - herunder pengeinstitutterne - har store tilgodehavender i udlandet, se tabel 1.6.

1. Hertil kommer 500 mio. kr., som henstår som et rente- og afdragsfrit lån i op til 20 år.

2. Offentlige finanser

Færøernes landsstyre og den danske regering indgik den 10. juni 1998 en aftale, der indebar, at den færøske gæld til den danske stat blev reduceret til ca. 4½ mia. kr., svarende til knap 2/3 af Færøernes anslåede BNP. Af de 4½ mia. kr. henstår 500 mio. kr. som et rente- og afdragsfrit lån, der alene skal betales tilbage såfremt der inden 20 år begyndes olie- eller råstofudvinding på Færøerne.

Med aftalen fastlægges samtidig en plan for afviklingen af den resterende gæld på 4 mia. kr. Aftalen betyder, at der i de kommende 20 år forfalder 323 mio. kr. årligt i renter og afdrag. Forrentningen på lånet ligger fast på 5 pct. p.a.

I forbindelse med aftalen fastsattes bloktilskuddet reelt uændret til 932 mio. kr. årligt i perioden 1999-2001.

Der var mellem parterne enighed om, at en eventuel indgåelse af en aftale om større selvstændighed til Færøerne vil skulle indebære, at spørgsmålet om bloktilskuddet tages op til revision.

De seneste opgørelser peger på, at overskuddet i landskassen i 1998 ender på knap 300 mio. kr., mod ventet 45 mio. kr. ved finanslovens vedtagelse. Af det samlede overskud vedrører 150 mio. kr. en ekstraordinær udlodning fra Føroya Banki.

For 1999 indebærer forslaget til finanslov et overskud på knap 250 mio. kr., svarende til knap 4 pct. af Færøernes anslåede BNP. Det er første gang siden krisen, at der ved finanslovens fremlæggelse budgetteres med et betydeligt overskud. Hvis overskuddet fastholdes, vil det ifølge Det rådgivende udvalgs beregninger betyde, at der i 1999 kan ske en ekstraordinær gældsnedbringelse på godt 150 mio. kr.

Når det skal vurderes, om overskuddet er udtryk for en tilstrækkelig ambitiøs konsolideringspolitik, bør den fortsat store gæld tages med i betragtning. Overskuddet bør derfor være af en betydelig størrelse i perioder med højkonjunktur, som den nuværende.

Med en offentlig gæld, der fortsat ligger så højt som den færøske, er det derfor betænkeligt, at skatterne år for år er blevet reduceret ganske kraftigt. Således er det anslåede (korrigerede) skattetryk på Færøerne reduceret fra skønsmæssigt 49-50 pct. i 1993 til 42-43 pct. i 1997. Skattelettelser, der kunne hævdes at være

velbegrandede i en situation med lav indenlandsk efterspørgsel som midt i 1990'erne, kan ikke på samme måde begrundes i den nuværende situation, hvor presset på økonomien i forvejen er højt.

Kommunerne bidrager til den generelt ekspansive økonomisk politik. Efter en årrække med et begrænset økonomisk råderum i kommunernes økonomi peger budgettal for 1998 på en meget kraftig forbrugs- og investeringsudvidelse på godt 25 pct. Aktivitetsudvidelsen finansieres dels ved øgede skatteindtægter, som følge af det fortsatte økonomiske opsving, dels ved at der fra og med 1998 ikke længere indbetales til den fælleskommunale garantifond. Der ventes dog samtidig at blive plads til et stigende overskud i 1998 på 170 mio. kr., sammenlignet med 136 mio. kr. i 1997.

Udgiftsstigningen giver desuden anledning til bekymring, blandt andet fordi en række kommuner fortsat er tyngede af en stor gæld, som det kan vise sig meget vanskelig at servicere i en eventuelt kommende lavkonjunktur. Gældsproblemet ser ikke umiddelbart ud til at kunne finde en løsning ved den i august 1998 foreslåede kommunalreform.

2.1. Landsstyrets økonomi

I løbet af 1998 er der blevet udarbejdet endelige landskasseregnskaber for 1995 og 1996. Trods fremgangen i den økonomiske aktivitet ses kun en meget beskedne forøgelse af de samlede indtægter fra 2.767 mio. kr. i 1995 til 2.785 mio. kr. i 1996. Årsagen til den beskedne indtægtsfremgang er fortrinsvis, at indkomstskatterne blev lettet fra 1995 til 1996. Ligesom provenuet fra den midlertidige skat på finansielle aktiver næsten blev halveret, som led i en planlagt udfasning. Udgifterne faldt dog også fra 1995 til 1996, således at den samlede drifts- og anlægssaldo blev forbedret fra et overskud på 8 mio. kr. i 1995 til 67 mio. kr. i 1996, se tabel 2.1.

Tabel 2.1. Landsstyrets økonomi, 1995-99 (mio. kr.)

	1995	1996	1997 ^{a)}	1998 ^{a)}		1999
	Regnskab		Skøn okt. 1998	Finanslov	Skøn okt. 1998	Finans- lov- forslag
Indtægter						
Indkomstskatter	898	827	948	965	1.036	1.041
Skat på finansielle aktiver	37	21	1	-	-	-
Afgifter og told	861	946	956	978	999	997
Tilskud fra staten	852	867	898	908	908	933
Andel af Nationalbankens overskud	27	25	24	25	25	25
Renteindtægter	52	61	71	44	40	41
Andre indtægter	40	39	96	67	155	48
Indtægter i alt	2.767	2.785	2.994	2.987	3.163	3.085
Driftsudgifter						
Lagtinget	17	18	19	22	22	23
Lagmandsanliggender	51	53	37	36	40	33
Finansanliggender	75	82	162	178	180	187

Trafik og kultur	167	183	179	181	201	-b)
Fiskerierhverv	250	244	233	238	238	208
Erhvervsliv i øvrigt	136	69	56	66	66	222 ^{b)}
Uddannelse og forskning	383	396	413	420	422	502 ^{b)}
Social og sundhedsvæsen	1.121	1.169	1.215	1.237	1.238	1.283
Renteudgifter	466	428	417	438	332	239
Effektive garantier	21	4	0	-	-	-
Driftsudgifter i alt	2.688	2.646	2.730	2.816	2.739	2.697
Anlægsudgifter i alt	71	72	75	126	127	139
Drifts- og anlægsudgifter	2.759	2.718	2.805	2.942	2.866	2.836
Udlån	-141	12	5	-	-	-
Drifts-, anlægs- og udlånsudgifter	2.618	2.730	2.810	2.942	2.866	2.836
Saldo						
Drifts- og anlægssaldo	8	67	188	45	297	249
Drifts-, anlægs- og udlånsaldo	149	55	183	45	297	249

a) Databrud mellem 1996 og 1997 samt 1997 og 1998 på grund af bruttoficering af skattesystemet, se boks 2.1.

b) Trafikudgiften i 1999 er sat til 153 mio. kr. Trafik er overført til erhvervsliv

Udgifter til kultur er på 55 mio. kr. i 1999. Kultur er overført til uddannelse og forskning

Kilde: Landsstyrets regnskaber, finanslovsforslag og Finanslov samt skøn fra Færøernes Finansministerium.

Ved en skattereform vedtaget i 1997 bevægede det færøske skattesystem sig i retning af et bruttoskattesystem. En række fradrag blev afskaffet, samtidig med at andre blev omlagt til tilskud. Det betyder, at indtægter og udgifter ikke umiddelbart kan sammenlignes på tværs mellem 1996, 1997 og 1998. Derimod er det muligt at sammenligne udviklingen i landskassens overskud.

Der foreligger endnu ikke endelige regnskabstal for 1997. Landsstyret skønner imidlertid, at det ordinære overskud for 1997 ender i omegnen af 108 mio. kr. - væsentligt over de ved finanslovens vedtagelse ventede 6 mio. kr. Dertil kommer en ekstraordinær udlodning fra Føroya Banki på 75 mio. kr., hvilket bringer det samlede skønnede drifts-, anlægs- og udlånsoverskud for 1997 op på 183 mio. kr.

De seneste opgørelser peger på, at det ordinære overskud for 1998 ender på knap 150 mio. kr., mod ventet 45 mio. kr. ved finanslovens vedtagelse. Årsagen er dels en fortsat gunstigere udvikling i den private sektor end ventet - herunder ikke mindst i fiskeriet. Dels reducerede renteudgifter på skønnet 70 mio. kr. som følge af den i juni 1998 indgåede aftale med den danske regering.

Dertil kommer endnu en ekstraordinær udlodning fra Føroya Banki på 150 mio. kr.

For 1999 indebærer forslaget til finanslov et overskud på knap 250 mio. kr., svarende til knap 4 pct. af Færøernes anslåede BNP. Det er første gang siden krisen, at der ved finanslovens fremlæggelse budgetteres med et betydeligt overskud.

Det forventede overskud skyldes blandt andet, at der budgetteres med reducerede driftsudgifter i 1999 sammenlignet med det seneste skøn for 1998. Reduktionen vedrører først og fremmest reducerede rentebetalinger, men også udgifterne til støtte til fiskeriet planlægges reduceret. I modsat retning trækker dog en budgetteret forøgelse af anlægsudgifterne samt forøgede driftsudgifter til uddannelse, forskning, social- og sundhedsvæsen.

På indtægtsiden ventes ligeledes en mindre nedgang fra 1998 til 1999. Det skyldes, at det forøgede (nominelle) bloktilskud og et svagt stigende provenu fra indkomstskatterne ikke er tilstrækkeligt til at modvirke bortfaldet af den ekstraordinære udlodning fra Føroya Banki i 1998. Omvendt vil Føroya Banki i 1999 for første gang siden den økonomiske krise skulle betale fuld selskabsskat.

2.2. Kommunernes økonomi

Ser man bort fra renteudgifter, ventes kommunerne i 1998 at afholde ca. 13 pct. af de samlede offentlige udgifter på Færøerne. Og kommunerne ser ud til at ville bidrage til den generelt ekspansive finanspolitik.

Efter en årrække med et meget begrænset økonomisk råderum i langt de fleste kommuner peger budgettal for 1998 på en kraftig forbrugs- og investeringsudvidelse på godt 25 pct. sammenlignet med budgetterne for 1997. Således planlægges drifts- og anlægsudgifterne ekskl. renteudgifter at stige fra 378 mio. kr. i 1997 til 483 mio. kr. i 1998, se tabel 2.2. Der findes endnu ikke et samlet overblik over budgettallene for 1999.

Tabel 2.2. Kommunernes økonomi, 1994-98

	1994	1995	1996	1997	1998
	<i>Foreløbige</i>			<i>Budgettal</i>	
	<i>regnskaber</i>				
	--- mio. kr. ---				
Skatteindbetalinger ^{a)}	622	678	670	705	761 ^{b)}
Drifts- og anlægsudgifter (ekskl. renter)	339	339	356	378	483
Renteudgifter	157	157	146	124	109
Indbetaling til kommunal garantifond	-	6	55	67	-
Drifts- og anlægsoverskud	126	176	113	136	169
Afdrag	106	106	19	81	126
Resultat efter afdrag	20	70	94	55	43

a) Faktiske

b) Skøn, september 1998

Kilde: Rigsombudsmanden på Færøerne Beretning 1998 samt Landsstyrets økonomiske afdeling

Langt de fleste kommuner har fastholdt skatteprocenterne uændret fra 1997 til 1998. Aktivitetsudvidelsen finansieres derfor dels ved øgede skatteindtægter, som følge af det fortsatte økonomiske opsving, dels ved at der ikke længere indbetales til den fælleskommunale garantifond. Der budgetteres med et fortsat overskud i 1998 på knap 170 mio. kr.

Trods overskuddet giver udgiftsstigningen anledning til bekymring, fordi en række kommuner fortsat er tyngede af en stor gæld. En enkelt kommune har en gæld på mere end fem gange de årlige skatteindtægter (se tabel 2.3.), og godt 1/3 af alle kommuner har en gæld på over to gange de årlige skatteindtægter. Det kan vise sig vanskeligt at servicere denne gæld i en eventuelt kommende lavkonjunktur.

Tabel 2.3. Gæld i forhold til skatteprovenu, ultimo 1997

<i>Nettogæld/ Skatteindtægter</i>	<i>I alt mio. kr.</i>	<i>Antal kommuner</i>
0 - 1,0	24	22
1,0 - 1,5	70	6
1,5 - 2,0	648	3
2,0 - 2,5	237	5
2,5 - 3,0	120	5
3,0 - 4,0	186	4
4,0 - 5,0	212	3
over 5,0	49	1
I alt	1.546	49
Median 2,2		

Kilde: Føroya Banki

Det giver anledning til særlig bekymring, at de mest gældsplagede kommuner ligger på Sandoy og Suðuroy, dvs. indenfor samme geo-grafiske område. Det betyder, at gældsproblemet ikke umiddelbart ser ud til at kunne finde en løsning ved den i august 1998 foreslåede kommunalreform.

I skitsen til en kommunalreform fra Kommuneudvalget anbefales antallet af kommuner på Færøerne reduceret fra de nuværende 49 til 7-9. Kommuneudvalget peger på to grundprincipper, der skal overholdes i en kommende kommunalreform, nemlig nærhed og bæredygtighed. Med nærhed menes, at beslutningerne tages så tæt på borgerne som praktisk muligt. Med bæredygtighed menes, at der med reformen skabes nogle enheder af en størrelse, der er i stand til effektivt at varetage de opgaver, de bliver tildelt.

Det rådgivende udvalg har tidligere peget på, at der i det nuværende system kun er ringe overensstemmelse mellem ansvars- og byrdefordeling mellem landsstyre og kommuner. Det bidrager til dels at underminere det lokale selvstyre (nærhed), dels at der kan træffes beslutninger, som det besluttede organ ikke er ansvarlig for finansieringen af, hvilket kan føre til uhensigtsmæssige udgiftsdispositioner. Det fremlagte forslag bidrager til at rette op på dette misforhold.

For at sikre overensstemmelse mellem udgiftsbeslutninger og den efterfølgende finansiering anbefaler Kommuneudvalget, at det altid bør være det niveau, der har beslutningskompetencen på et givet område, der afholder de udgifter, der bliver konsekvensen af de truffe beslutninger. I tråd hermed anbefaler Kommuneudvalget, at den eksisterende refusionsordning ophører.

Kommuneudvalget er imod at indføre et bloktilskudssystem, som det kendes fra Danmark. I stedet skal det være op til hver enkelt kommune at fastsætte sit serviceniveau og opkræve den nødvendige finansiering via kommuneskatten. Begrundelsen er, at det dermed sikres, at borgerne klart kan se, hvad den kommunale service koster.

Kommuneudvalget erkender imidlertid, at et "rent" system som det skitserede vil kunne føre til betydelige forskelle mellem skatteprocenter og serviceniveau kommunerne imellem. Da der ikke nødvendigvis vil være sammenhæng mellem serviceniveau og skatteprocent mellem kommuner, kan man med den skitserede ordning risikere at tilskynde til vandring fra kommuner med høj skat/lav service til kommuner med lav skat/høj service. Derfor foreslår Kommuneudvalget også, at der indføres en mellemkommunal udligningsordning, hvor kommuner med relativt små udgiftsbehov eller relativt stort skattegrundlag bidrager til kommuner, der er vanskeligere stillet.

For at sikre gennemskuelighed samt en rimelig basis for at fastlægge den overordnede økonomiske politik anbefaler Kommuneudvalget, at der i forbindelse med en kommunalreform indføres en standardiseret kontoordning og fælles bogholderiprincipper i alle kommuner. Der gives adgang til at lånefinansiere investeringsprojekter op til en overgrænse fastsat i forhold til skattegrundlaget, mens det løbende forbrug skal finansieres via løbende indtægter, for eksempel skatteindtægter.

Bliver det endelige resultat, at kommunerne overtager en større del af udgiftsbeslutningerne end i det nuværende system, kan der blive behov for at indføre styringsinstrumenter, så landsstyrets muligheder for at styre den samlede økonomiske politik ikke undermineres af decentrale beslutninger vedrørende offentlige udgifter og beskatning i kommunerne. Det ændrer imidlertid ikke ved, at der med gennemførelsen af den foreslåede kommunalreform vil kunne blive tale om et langt mere effektivt kommunalt system på Færøerne.

2.3. Skattetrykket på Færøerne

Skattetrykket for Færøerne kan ikke beregnes på basis af officiel statistik og opgørelser. Det må anslås ud fra skønnede størrelser og de foreløbige regnskaber. Det betyder, at en opgørelse af skattetrykket på Færøerne er behæftet med en betydelig usikkerhed.

Usikkerheden knytter sig særligt til niveauet for bruttonationalproduktet og den disponible bruttonationalindkomst på Færøerne. For at give en fornemmelse for de involverede usikkerheder, er beregningerne foretaget med uafhængige skøn for disse størrelser fra såvel Hagstova Føroya som Landsbanki Føroya. Det betyder samtidig, at man skal være varsom med at konkludere på niveauerne for skattetrykket. Udviklingen over tid vurderes imidlertid at give et relativt godt billede af udviklingen i skattetrykket.

Med nævnte forbehold peger den til rådighed værende statistik m.v. ikke desto mindre ret entydigt på, at skattetrykket på Færøerne er lavere end i de øvrige nordiske lande og ikke mindst Danmark.

Det korrigerede skattetryk - dvs. skatter og afgifter i pct. af den disponible bruttonationalindkomst (BNI) i markedspriser - vurderes at være det mest relevante mål for skattetrykket på Færøerne. Det skyldes, at den disponible bruttonationalindkomst i højere grad end BNP afspejler levestandarden. Det korrigerede skattetryk kan anslås til 42-43 pct. for 1997. Det tilsvarende tal for Danmark er ifølge Danmarks Statistik 51 pct., se tabel 2.4, hvilket giver en forskel på 8-9 pct. point.

Tabel 2.4. Anslået skattetryk, 1993-97

	1993	1994	1995	1996	1997
	--- mio. kr. ---				
Skatter og afgifter i alt ^{a)}	2.598	2.655	2.789	2.796	2.870
BNP ^{b)}	5.096	5.025	5.232	5.741	6.130
Disponibel BNI ^{b)}	5.339	5.561	5.893	6.506	6.896
BNP ^{c)}	4.934	4.826	5.050	5.498	5.880
Disponibel BNI ^{c)}	5.214	5.420	5.791	6.270	6.735
Skattetryk ^{d)}					
• Færøerne	51-53	53-55	53-55	49-51	47-49
• Danmark	49	50	49	50	50
Korrigeret skattetryk ^{e)}					
• Færøerne	49-50	48-49	47-48	43-45	42-43
• Danmark	51	52	51	51	51

a) Skatter og afgifter samt bidrag til obligatoriske sociale ordninger m.v.

b) Skøn fra Landsbanki Føroya, juni 1998

c) Skøn fra Hagstova Føroya, oktober 1998

d) Skatter og afgifter i pct. af BNP i markedspriser

e) Skatter og afgifter i pct. af disponibel bruttonationalindkomst (BNI) i markedspriser

Kilder: Hagstova Føroya, Landsbanki Føroya, Danmarks Statistik og egne beregninger

Samtidig fremgår det at det korrigerede skattetryk er reduceret ganske kraftigt fra 1993 til 1997, nemlig med 7 procentpoint.

Konklusionen er den samme, om end forskellen mellem Danmark og Færøerne er mindre, såfremt der tages udgangspunkt i det ukorrigerede skattetryk, dvs. skatter og afgifter i pct. af BNP i markedspriser. Når forskellen er mindre, skyldes det frem for alt det betydelige bloktilskud fra Danmark.

At skattetrykket falder betyder ikke, at de samlede skatteindtægter falder. Tværtimod er de samlede skatteindtægter m.v. steget fra 2.598 mio. kr. i 1993 til 2.870 mio. kr. i 1997. Et faldende skattetryk afspejler imidlertid, at skatterne løbende lettes, så skatteindtægterne vokser langsommere end de ville have gjort, hvis skatteregler og skattesatser var blevet fastholdt uændret. Dermed lægger skatten beslag på en stadig faldende andel af Færøernes indkomster.

Var skattetrykket blevet fastholdt på niveauet fra 1993, kan det skønnes, at det samme skatteprovenu m.v. ville have været på op til 3.300-3.450 mio. kr. i 1997. Det er op til 430-580 mio. kr. eller 15-20 pct. mere end det faktiske skatteprovenu. Da skattelettelserne utvivlsomt har haft en vis positiv virkning på BNI, er der tale om en vis overvurdering.

At der siden 1993 er gennemført en lang række skattelettelser på Færøerne fremgår af boks 2.1, der beskriver de foretagne ændringer i stikordsform. Senest er det besluttet fra 1. januar 1998, at fritage bl.a. en række input til fiskeriet, receptpligtig medicin samt lønninger i byggeriet for moms. Desuden er der indført en særlig lempelig beskatning af store grupper af fiskere. Landsstyret har beregnet det samlede provenutab alene ved de pr. 1. januar 1998 foretagne ændringer til 58 mio. kr. Det peger på, at faldet i det samlede skattetryk vil fortsætte fra 1997-98.

Boks 2.1. Oversigt over væsentlige skattepolitiske initiativer, 1993-98

Skatter og afgifter

1993

- Indførelse af moms pr. 1. januar 1993 på 22 pct. Hævet til 25 pct. pr. 1. juli 1993.
- Renteskatten hævet til 22 pct. og rentefradraget sænket til 40 pct. Ekstraordinær skatteforhøjelse på højere indkomster.

1994

- Lønsumsafgift.
- Videreførsel af ekstraordinær skatteforhøjelse på højere indkomster.
- Midlertidig afgift på finansielle aktiver på 1,9 pct. af de rentebærende indeståender i færøske pengeinstitutter.

1995

- Midlertidig afgift på finansielle aktiver sænket til 0,65 pct., men af et udvidet grundlag hvor også pensionsordninger i færøske pengeinstitutter samt livsforsikringer og pensionsopsparinger i færøske forsikringsselskaber indgår.
- Fradrag for renter på boliglån hævet til 44 pct.
- Omlægning af registreringsafgift på biler til en værdiafgift. Reduceret beskatning.

1996

- Nedsættelse af marginals-katten for indkomster op til 140.000 kr., der delvist blev modsvaret af en forhøjelse af marginals-katten på indkomster mellem 140.000 kr. og 300.000 kr.
- Sænkning af skatteloft fra 55 pct. til 52 pct.
- Fradrag for renter på boliglån hævet til 48 pct.
- Midlertidig afgift på finansielle aktiver sænket til 0,5 pct.
- Lempelse af beskatning af pensionister.
- Minimumsavance på bilsalg.

1997

- Kørselsfradrag og fradrag for dobbelt husholdning erstattes af et tilskud på 50 pct. af udgifterne.
- Børne- og hustrubidrag samt fradrag for telefon ændres til en tilskudsordning.
- Fradrag for bolig- og bilvedligeholdelse og indbetaling til ATP og A-kasser samt fradrag for arbejdsmarkedsbidrag betalt i udlandet afskaffes.
- Fradrag for renteudgifter erstattes af en tilskudsordning. Indtil år 2000 ydes støtten med 48 pct. af renteudgiften, hvorefter den over 3 år nedsættes til 40 pct.
- Øvrige fradrag afskaffes/omlægges i løbet af 1997/98.
- Det kommunale bundfradrag hæves fra 12.000 kr. til 17.000 kr.
- Bundfradraget i landsskatten sænkes fra 22.500 kr. til 17.000 kr.
- Skatteloftet nedsættes fra 52 pct. til 50 pct.
- Antallet af skalatrin reduceres fra fem til fire.
- Den højeste landsskattesats reduceres fra 44 pct. til 37 pct.
- Bortfald af afgift på finansielle aktiver.

1998

- Der gives et ekstra skattenedslag for store grupper af fiskere på 15 pct.
- Fiskeredskaber, sømandstøj, agn, is, olie, proviant, salt m.v. samt løn til byggeri og forbedring af eget hus, receptpligtig medicin og udleje af jord fra det færøske jordbrugsråd fritages for moms.

2.4. Den offentlige sektors gæld

Med aftalen af 10. juni 1998 mellem Færøernes landsstyre og den danske regering blev der opnået forlig i den såkaldte banksag. Samtidig gennemførtes en omlægning og sanering af Færøernes landsstyres gæld til den danske stat. En gæld, der blev opbygget i begyndelsen af 1990'erne i forbindelse med den økonomiske krise på Færøerne.

Aftalen indeholdt blandt andet følgende elementer:

- Den færøske gæld til den danske stat blev nedskrevet med 900 mio. kr.
- Af restgælden henstår 500 mio. kr. som et rente- og afdragsfrit lån. Afviklingen heraf aftales i takt med eventuelle indtægter fra fremtidig råstofudvinding. Dog afskrives gælden efter 20 år, såfremt der ikke på det tidspunkt er begyndt udvinding af råstoffer.
- Den resterende gæld på 4.023 mio. kr. afvikles som et 20-årigt annuitetslån med en fast årlig rente på 5 pct. Den årlige sum af renter og afdrag er dermed 323 mio. kr.
- Landsstyret har ret til at indfri restgælden førtidigt, helt eller delvist.

Trods aftalen er det færøske offentlige gælds-niveau fortsat højt. Den seneste opgørelse over den samlede offentlige gæld på Færøerne er foretaget med udgangen af 1996. Opgørelsen viser, at gælden på dette tidspunkt androg 6,3 mia. kr., se tabel 2.5. Det svarer til knap 100 pct. af Færøernes anslåede disponible BNI i 1996.

Tabel 2.5. Den offentlige sektors gæld (netto) ultimo 1996

	<i>Landskassen inkl. Landsbanken</i>	<i>Landsstyrets institutioner</i>	<i>Kommuner og kommunale selskaber</i>	<i>Offentlig gæld i alt</i>
	--- mia. kr. ---			
Kreditorer				
Færøske pengeinstitutter	-0,3	0,0	0,3	-0,0
Andre færøske kreditorer	-0,9	0,1	0,6	-0,2
Den danske stat	4,9 ^{a)}	0,0	0,0	4,9
Andre danske kreditorer	-0,3	0,0	0,8	0,5
Udenlandske pengeinstitutter	0,3	0,1	0,1	0,5
Andre udenlandske kreditorer	0,6	0,0	0,0	0,6
I alt	4,3	0,2	1,8	6,3

Anm: Ved opgørelsen af udlandsgælden indgår Danmark som udland. Gælden er endnu ikke opgjort pr. ultimo 1997

a) Tallet reduceres med 900 mio. kr. i forbindelse med aftalen af 10. juni 1998 med den danske stat

Kilde: Hagstova Føroya

Af den samlede offentlige gæld ultimo 1996 vedrører 4½ mia. kr. landskassen og landsstyrets institutioner. Dette tal skønnes reduceret med nogle få hundrede mio. kr. frem til udgangen af 1997. Med 10. juni-aftalen reduceres landskassens gæld til den danske stat som nævnt yderligere med 900 mio. kr. Gældssaneringen reducerer den samlede offentlige gæld til i størrelsesordenen 5 mia. kr., svarende til ca. 75 pct. af det anslåede disponible BNI for 1997.

Det fremgår samtidig af tabel 2.5., at den kommunale gæld ultimo 1996 fortsat var ganske betydelig på 1,8 mia. kr. Også den kommunale gæld vurderes siden at være nedbragt med nogle få hundrede mio. kr. Kommunernes gæld er meget uens sammensat, idet en del af gælden er til den nuværende relativt lave variable rente, mens andre dele er fast forrentede på op til 9 pct. p.a., se boks 2.2.

Boks 2.2. Økonomisk assistance til kommunerne

Lagtinget vedtog i slutningen af 1993 en række initiativer, der betød, at kommunerne blev underlagt en udstrakt grad af central styring.

Det blev fastlagt, at skatteprocenten skulle ligge mellem 16 og 23 pct., og at hver enkelt kommunes budget skulle godkendes af landsstyret.

Der blev etableret en fælleskommunal garantifond, som gennem indbetalinger fra kommunerne svarer til 1 pct. af skattegrundlaget. Fonden skal foretage udlån til kommuner, der selv med den højeste skatteprocent ikke er i stand til at finansiere skatte- og afdragsbyrden.

Dertil kommer, at de færøske kommuner i slutningen af 1995 indgik en gældsftale med deres kreditorer for perioden 1996-2000. Aftalen gav kreditorerne mulighed for at vælge mellem enten at indrømme låntagers afdragsfrihed mod betaling af en fast årlig rente på 9 pct. af lånets hovedstol eller

at modtage en kvartårlig ydelse på 2,5 pct. af lånets hovedstol, hvoraf rentebetalingen fastlægges ud fra en variabel rente (dog max. 10 pct. p.a.), mens det overskydende beløb udgør afdrag. Til gengæld måtte kommunerne acceptere, at der blev oprettet en transportordning, hvorefter skatteindbetalingerne automatisk bliver fratrukket terminsydelsene, samt at den fælleskommunale garantifond skal opbygge et samlet indestående på 100 mio. kr., der skal være pantsat til fordel for kreditorerne.

Over sommeren 1998 er der fra en udenlandsk bank fremkommet tilbud om en refinansiering af de færøske kommuners gæld til en lavere rente, men tilbuddet er foreløbig ikke blevet udmøntet. Forudsætningen for tilbuddet var, at der skulle oprettes en kommunal kreditforening, der ligner ordningen med den kommunale garantifond, og som opbygger en egenkapital på ca. 300 mio. kr. mod garantifondens 100 mio. kr.

Kommunerne skulle ifølge forslaget hæfte solidarisk for den samlede gæld, der skulle afdrages som serielån over 15 år. En løsning som den skitserede ville med det nuværende renteniveau indebære en betydelig lettelse af de hårdest ramte kommuners gældsbyrde.

Der kan imidlertid ventes at knytte sig vanskeligheder dels til at få mobiliseret de mere velstillede kommuner, der også skal bidrage til egenkapitalen i den fælles kommunekreditforening. Dels til at sikre, at de långivere der har de højt forrentede tilgodehavender - først og fremmest Føroya Sparikassi -, accepterer en førtidig indfrielse af deres gældsposter.

2.5. Statens udgifter på Færøerne

Den danske stats samlede udgifter på Færøerne ventes i 1998 at ville udgøre knap 1,3 mia. kr., se tabel 2.6, svarende til omtrent 19 pct. af Færøernes anslåede disponible BNI.

Tabel 2.6. Specifikation af statens udgifter (netto) på Færøerne (1994-1998)

	1994 ^{b)}	1995	1996	1997	1998 ^{a)}
	--- mio. kr.---				
Bloktilskud	826,1	843,4	860,3	886,1	908,3
Lærerpensioner	9,1	9,4	10,9	11,9	14,5
Andre pensioner	8,6	9,4	9,7	10,4	10,4
Krigspensioner	100,5	88,6	85,7	85,7	83,5
I alt	944,3	950,8	966,6	994,1	1.016,7
Statsinstitutioner					
Rigsombudet	4,8	5,5	5,2	6,0	6,0
Landslægen	0,9	1,0	1,0	1,0	1,1
Statens Luftfartsvæsen	6,6	7,2	4,5	5,6	5,3
Forsvaret	179,3	173,6	177,0	186,6	186,7
Sorenskriveren	-5,0	2,5	3,0	3,0	2,5
Politi- og Arrestvæsen	44,8	43,6	56,9	49,5	50,1
Søfartsstyrelsen	2,8	2,2	2,2	2,2	2,1
Farvandsvæsenet	19,0	7,7	5,3	6,0	8,2

DMI	3,0	4,2	3,6	3,4	3,3
GEUS	0,3	0,3	0,3	0,3	0,8
Kirkevæsen	7,0	7,1	7,1	7,7	12,6
Statens Kunstfond	0,1	0,1
Statsinstitutioner i alt	268,0	254,9	266,1	271,4	278,8
Total	1.212,3	1.205,7	1.232,7	1.265,5	1.295,5

Anm: Opgørelsen omfatter ikke indirekte udgifter, for eksempel i forbindelse med færingers uddannelse i Danmark og den bistand, en række danske myndigheder yder hjemmestyrets institutioner

a) Tallene for 1998 er baseret på budgetterede udgifter

b) Statens indskud på 100 mio. kr. i Færøernes Erhvervsudviklingsinstitut

1) er ikke medregnet

Kilde: Rigsombudsmanden på Færøerne, Beretning 1998

Af de samlede udgifter afholdes 908 mio. kr., svarende til 70 pct., som bloktilskud til landskassen. Bloktilskuddet medgår til finansiering af de offentlige udgifter på Færøerne via øremærkede bidrag til social-, skole- og sundhedsvæsen. De resterende knap 400 mio. kr. går til dækning af pensionsforpligtelser samt en række statsinstitutioners drifts- og anlægsudgifter. Dertil kommer, at den danske stat afholder udgifter i Danmark og andre steder blandt andet til færingers uddannelse. Disse udgifter indgår ikke i opgørelsen.

2.6. Aftalen af 10. juni 1998

I koalitionsaftalen af 9. maj 1998 erklærede landsstyreparterne sig enige om at fremme iværksættelsen af færøsk suverænitet. Ønsket om at drøfte øget selvstyre blev også rejst af landsstyret i forbindelse med aftalen af 10. juni 1998 med regeringen, og der er efterfølgende vedtaget en lagtingsbeslutning om de færøske forberedelser op til sådanne, kommende forhandlinger.

I forbindelse med aftalen af 10. juni 1998 fastsattes bloktilskuddet uændret til 932 mio. kr. årligt i perioden 1999-2001, idet det nominelle bloktilskud øges, så værdien fastholdes reelt på 1999-niveauet. Der var i forbindelse med aftalens indgåelse enighed om, at en eventuel indgåelse af en aftale om større selvstændighed til Færøerne vil skulle indebære, at spørgsmålet om bloktilskuddet tages op til revision. Udvalget har ikke analyseret virkningerne af et eventuelt ændret bloktilskud.

3. Erhvervslivet

Udviklingen i færøsk erhvervsliv afhænger frem for alt af udviklingen i fiskeriet, der direkte og indirekte er basis for hovedparten af den økonomiske aktivitet på Færøerne.

Den fremgang i fiskeriet, der satte ind fra 1995, er fortsat i 1997 og første halvår af 1998, der har været præget af fortsat store fangster. Samtidig har prisudviklingen på verdensmarkedet for fisk og fiskeprodukter været gunstig. Sammenfaldet af store fangster og høje priser har forbedret indtjeningen i fiskeflåden ganske kraftigt.

For fiskeindustrien på land gælder, at konkurrenceevnen efterhånden er forbedret væsentligt - om end den stadig er skrøbelig. De forbedrede udsigter understreges af, at den største forarbejdningsvirksomhed, P/F Føroya Fiskavirkning, for første halvår 1998 har præsenteret et regnskab med overskud, efter i en årrække at have kørt med betydelige underskud.

Også opdræts erhvervet klarer sig godt. Priserne på laks har stabiliseret sig, samtidig med at produktionen øges. Dertil kommer en betydelig indsats for at forøge forædlingsgraden af det eksporterede produkt, for på den måde at øge sektorens værditilvækst.

Rejer	9,3	10,6	10,9	0,1	0,2	0,2	9,1	10,4	10,7
Muslinger	2,8	3,6	3,6	2,8	3,6	3,6	0,0	0,0	0,0
Fisk i øvrigt	77,4	96,8	121,6	20,6	21,7	29,1	56,7	75,1	92,4
Fangster i alt	288,1	295,2	328,4	151,3	147,0	142,7	136,7	148,5	185,8

Kilde: Hagstova Føroya

Fordelt på hovedarter blev torskefiskeriet lidt lavere i 1997 end i 1996, men det ligger fortsat på et meget højt niveau. Faldet vedrører fangsterne i færøsk farvand, der er reduceret med ca. 10 pct., mens fangsterne i fremmed farvand er steget.

Reduktionen i torskefiskeriet mere end opvejes dog af øgede fangster af kuller. I alt fangede færøske skibe i 1997 50 pct. flere kuller end året før. Fremgangen vedrører alene fangsterne i hjemligt farvand.

Sejffiskeriet har ligeledes været stigende i 1997, hvor det lå 10 pct. over niveauet fra året før. Også for sej er det bedre fiskeri i hjemligt farvand, der står for fremgangen.

Rødfiskfangsterne i 1997 ligger med 11.400 tons væsentligt over året før, men stadig lavere end 1995. Fangsterne af hellefisk er reduceret med ca. 20 pct., fra 1996 til 1997, hvilket er en forsættelse af det store fald fra 1995 til 1996. De samlede hellefiskfangster var dermed nede på 4.900 tons i 1997.

For sild ses en pæn vækst i fangsterne fra 1996 til 1997, hvilket skyldes, at fangsterne i fremmed farvand er steget noget mere, end fangsterne i de hjemlige farvande er faldet.

Til gengæld er fangsterne af makrel halveret i forhold til 1996 og er dermed nede på 30 pct. af niveauet i 1995.

For rejer og muslinger er fangstniveauet stabilt fra 1996 til 1997.

For fisk i øvrigt ses en meget betydelig fremgang i fangsterne på 25.000 tons. Der er imidlertid tale om fiskearter, bl.a. lodde og blåhvilling, som helt overvejende benyttes industrielt, og hvor afregningsprisen er lav.

Det er vanskeligt at give en vurdering af udviklingen i fangsterne fordelt på arter og fangststed ind i 1998, idet Hagstovan for 1. halvår 1998 kun har offentliggjort fangsttal for færøsk farvand og kun for konsumfiskeriet.

Sammenlignes 1. halvår 1998 med 1. halvår 1997 ses et fald i de samlede fangster af konsumfisk i færøsk farvand på 8 pct. Det er især fangsterne af torsk, der falder, mens der ses en yderligere fremgang for kuller, se tabel 3.2.

Tabel 3.2. Færøske skibes fangster fordelt på hovedarter, 1. halvår 1997 og 98

	<i>Fangst i alt</i>		<i>Heraf i færøsk farvand</i>		<i>Heraf i fremmed farvand</i>	
	<i>1. halvår 1997</i>	<i>1. halvår 1998</i>	<i>1. halvår 1997</i>	<i>1. halvår 1998</i>	<i>1. halvår 1997</i>	<i>1. halvår 1998</i>
	--- 1.000 tons ---					
Konsumfisk						

Torsk	34,3	-	21,9	15,6	12,4	-
Kuller	7,8	-	6,5	9,9	1,3	-
Sej	9,2	-	9,0	9,2	0,2	-
Rødfisk	6,0	-	3,5	3,4	2,5	-
Hellefisk	2,5	-	2,3	1,7	0,2	-
Konsum-/industrifisk						
Sild	41,0	-	16,6	-	24,4	-
Makrel	3,1	-	0,3	-	2,8	-
Skaldyr						
Rejer	5,0	-	0,0	-	5,0	-
Muslinger	-	-	-	-	0,0	-
Fisk i øvrigt	77,5	-	22,6	-	54,9	-
Fangster i alt	186,4	-	82,7	-	103,7	-

Kilde: Hagstova Føroya

Tal for fiskeriets indtjening viser imidlertid, at de lavere fangster af konsumfisk i færøsk farvand er blevet mere end opvejet af andre faktorer. Det være sig enten ved større fangster af andre arter eller i andre farvande - eller af de højere priser på de landede fisk.

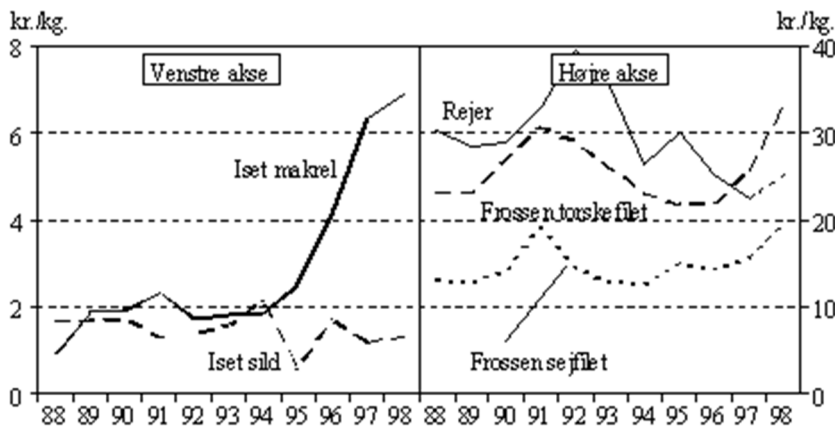
Priser

Samtidig med det fortsat høje fangstniveau har verdensmarkedspriserne på fisk været stigende siden 1996.

Navnlig prisen på frossen torskefilet har udviklet sig gunstigt siden midten af 1997, se figur 3.1. Prisen på iset makrel har været i fremgang siden 1994, men prisen pr. kg. for dette fiskeprodukt er dog på et væsentligt lavere niveau end prisen pr. kg. for frossen torskefilet.

Et sammenfattende udtryk for prisudviklingen for de færøske eksportvarer fås ved at sammenligne udviklingen i prisen pr. kg. (enhedsværdien) i de enkelte varekategorier (ekskl. skibe) til et samlet *eksportprisindeks*. Hvor der i 1996 var tale om et fald i indekset, så viste indekset en stigning på 7 pct. i 1997.

Figur 3.1. Gennemsnitlige eksportpriser på vigtige fiskeprodukter, 1988-98

Anm.: Priser for 1998 er baseret på foreløbige tal for 1. halvår

Kilde: Hagstova Føroya

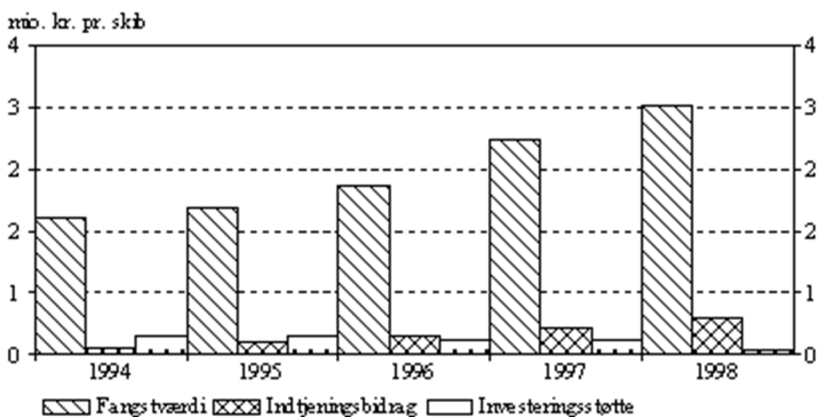
Indtjening

På blot tre år - fra 1994 til 1997 - er værdien af de samlede landinger forøget fra 1 mia. kr. til 1,4 mia. kr. Vurderingen i erhvervet er, at landingsværdien for 1998 kan ende 15-20 pct. højere end i 1997.

De foreløbige regnskabsoplysninger for 1997 og 1998 viser, at kombinationen af fortsat pæne fangster og de høje afregningspriser har ført til en kraftig forbedret indtjening i de fleste dele af fiskerierhvervet.

Hjemmefiskeflåden ventes i 1998 at ville klare sig økonomisk bedre end i 1997, der i sig selv var et godt år, se figur 3.2. Således er det anslåede gennemsnitlige indtjeningsbidrag pr. skib øget med 46 pct. fra 1996 til 1997, med forventning om en fortsat indtjeningsfremgang fra 1997 til 1998 på 35 pct. Korrigeres der for, at investeringsstøtten samtidig er blevet reduceret, forventes den samlede indtjening dog at falde med 5 pct. i 1998, sammenlignet med 1997, efter en stigning på 24 pct. fra 1996 til 1997.

Figur 3.2. Driftstal for den færøske "Hjemmefiskeflåde"

Anm.: Fangstværdi er omsætning fratrukket udskibnings- og salgsomkostninger. Indtjeningsbidrag er fangstværdi fratrukket alle andre omkostninger (inkl. hyre) end renter og afskrivninger. Fangstværdi og investeringsstøtte er vurderet ud fra repræsentative selskabers regnskaber og fangststatistik fra Føroya Fiskimannafelag. Statistikken omfatter i alt ca. 270 skibe i 1998.

*) 1998 er skønnet på baggrund af tal for 1. halvår 1998

Kilde: Føroya Banki

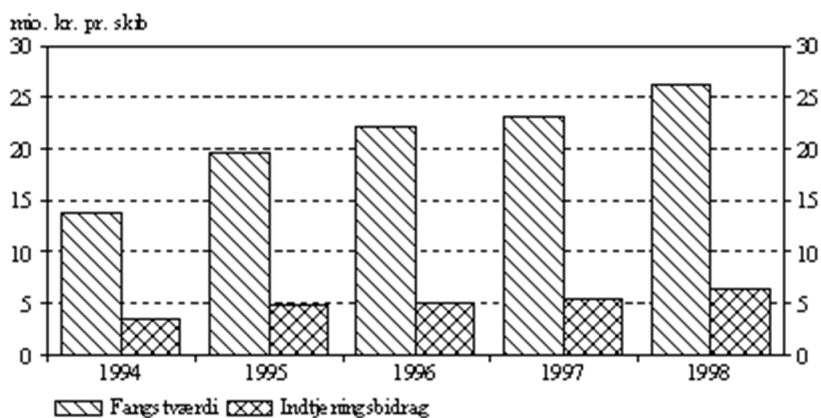
Især lineskibe og partrawlere klarer sig godt med en fremgang i indtjeningsbidrag på i gennemsnit henholdsvis godt 40 og knap 60 pct. For såvel lineskibe som partrawlere gælder, at indtjeningsfremgangen er mere end tilstrækkelig til at kompensere for investeringsstøtten, der faldt bort i begyndelsen af 1998.

Hæktrawlerne, der havde et forholdsvis dårligt år i 1997, klarer sig indtil videre godt i 1998. Fremgangen bliver imidlertid næppe stor nok til at kompensere for bortfaldet af investeringsstøtten.

I kutterflåden klarer de individuelle fartøjer sig meget forskelligt. 1997- og 1998-indtjeningsbidraget ligger imidlertid for gruppen under ét væsentligt over de foregående år.

For fjernfiskeflåden - dvs. fiskeskibe der hovedsageligt fisker uden for færøsk område - er billedet meget parallelt til hjemmefiskeflåden. 1997 var et godt år indtjeningsmæssigt med en fremgang pr. skib på i gennemsnit 11 pct., og 1998 ser ud til at blive endnu bedre med en yderligere skønnet indtjeningsfremgang på 14 pct., se figur 3.3.

Figur 3.3. Driftstal for den færøske "Fjernfiskeflåde" *)

Anm.: Statistikken omfatter i alt 28 skibe i 1998. Usikkerheden i tallene for langfartsflåden vurderes at være lille. Se i øvrigt anm. til figur 3.2.

*) 1998 er skønnet på baggrund af tal for 1. halvår 1998.

Kilde: Føroya Banki

Indenfor gruppen er det særligt rejeskibene og notbådene, der forbedrer indtjeningen i 1997 og første halvdel af 1998.

For filetrawlerne gælder, at de indtjeningsmæssigt havde et godt år i 1997, men at fiskeriet hidtil i 1998 har været mindre end tidligere år, idet Færøernes kvote af torsk og kuller i fremmed farvand er reduceret betydeligt, se tabel 3.3. Omvendt er priserne på frossen filet, som nævnt, steget kraftigt.

Tabel 3.3. Færøernes fiskeriaftaler, 1996-98

	<i>Færøernes kvoter i andre landes farvande</i>			<i>Andre landes kvoter ved Færøerne</i>		
	<i>1996</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>
	--- 1.000 tons ---					
Torsk og kuller	25,7	27,7	19,4	0,5	0,5	0,5

Anden konsumfisk	13,2	13,6	12,4	20,2	20,2	20,2
Sild, makrel ^{a)}	11,8	10,3	10,7	16,5	15,3	16,8
Industrifisk	166,7	166,7	180,0	172,5	207,5	171,0
Rejer ^{b)}	2,7	2,7	4,2	0,0	0,0	0,0
Andet	0,3	0,3	0,3	1,0	0,8	0,6
I alt	220,4	221,3	226,9	210,7	244,3	209,1

a) Færøerne har herudover en aftale med Norge om, at 37.000 tons af den færøske kvote "nordhavssild" på i alt 82.000 tons kan fanges i norsk farvand

b) Tallene er ekskl. rettigheder til rejefangst ved Svalbard, som ikke er fastsat i tons, men i antal skibe og fiskedage

Kilde: Rigsombudsmanden på Færøerne, Beretning 1998

Regulering

Lagtinget har besluttet, at antallet af fiskedage (se boks 3.1) i det kommende fangstår fra 1. september 1998 til 31. august 1999 vil blive begrænset med 5 pct.

Boks 3.1. Fiskedagsordningen

Fiskedagsordningen blev indført den 1. juni 1996 og er senere ændret i flere omgange. Med en fiskedagsordning er det fangstindsatsen, der reguleres. Til sammenligning er det med en kvoteordning fangsterne, der reguleres.

Fiskedagene kan sælges eller lejes ud for en periode på op til 10 år. Fiskedagene kan desuden omsættes indenfor - men ikke imellem - de fleste fartøjsgrupper i forholdet 1:1. Én fiskedag i et indre område omkring Færøerne kan ombyttes til tre fiskedage i et ydre område.

For 1997/98 reduceredes antallet af fiskedage med 12,5 pct. i forhold til 1996/97 på baggrund af biologiske anbefalinger, som tilrådede en lavere fangstindsats. For 1998/99 reduceres antallet af fiskedage med yderligere 5 pct.

Under fiskedagsordningen er der sket en udvidelse af brugen af lukkede områder for at beskytte de traditionelle gyde- og opvækstområder, ligesom der stilles nye krav til maskestørrelse osv. i de benyttede fiskeredskaber. Den direkte regulering er især rettet mod fiskeriet med trawl.

Landsstyret havde indstillet en kraftigere beskæring med 10 pct. som følge af et ønske om at bidrage til en tilpasning af fiskeflådens størrelse og dermed forøge indtjeningen pr. skib. Dertil kommer især biologernes bekymring for, at et konstant eller endog stigende fangsttryk vil føre til, at de færøske bestande kommer under det niveau, der kan sikre fortsat bæredygtighed i fiskeriet uden meget store udsving fra år til år, se boks 3.2.

Boks 3.2. Fiskeribiologisk rådgivning

De senere års udvikling i fiskeriet har vist, at usikkerheden på biologernes prognoser er ganske stor. Den biologiske rådgivning kan derfor ikke være det eneste element i en vurdering af, hvor stort fiskeriet kan være i et givent år. Men den biologiske rådgivning er dog så afgørende et element, at den bør tillægges betydelig vægt som baggrund for en politisk fastsættelse af antallet af fiskedage.

Formålet med den biologiske rådgivning er at levere det biologisk faglige grundlag for en bæredygtig udnyttelse af havets levende ressourcer indenfor bæredygtige økosystemer. Det anerkendes således af biologerne, at andre hensyn (sociale, økonomiske, regionalpolitiske) end de ressourcebiologiske kan og bør indgå i den endelige fiskeriforvaltning, men disse må inddrages udenfor den biologiske rådgivning.

Det fremgår ligeledes, at rådgivningen har såvel erhvervsmæssige som miljømæssige formål: at sikre, at ressourcegrundlaget for fiskeriet bevares af hensyn til opretholdelse af fremtidige erhvervsmuligheder og at sikre, at udnyttelsen af havets levende ressourcer ikke kommer i modstrid med opretholdelsen af levedygtige marine økosystemer.

Den biologiske rådgivning for fiskebestande, der er relevante for Danmark og Færøerne, udarbejdes indenfor rammerne af Det Internationale Havundersøgelsesråd (ICES - International Council for the Exploration of the Sea) som er en international organisation for samarbejde og informationsudveksling indenfor havforskning. ICES tjener primært som fagligt forum for forskere, og har i kraft af sit faglige og nationalpolitiske neutrale udgangspunkt i stigende grad været den organisation, som regeringer, internationale fiskerikommissioner og EU har henvendt sig til for at få biologisk rådgivning vedrørende udnyttelsen af fælles levende ressourcer i havet.

Det Internationale Havundersøgelsesråd med ansvar for bestandsvurdering og fangstrådgivning for bl.a. farvandet omkring Færøerne, ICES, anbefalede i juni 1998, at fangsttrykket på Færøsej og Færøplateau torsk i fiskeåret 1998/99 blev reduceret med 30 pct. Samtidig anbefalede ICES, at fangsttrykket på Færøbanke torsk og Færøkuller ikke øgedes i forhold til fiskeåret 1997/98, se tabel 3.4.

Tabel 3.4. Fiskeribiologisk rådgivning for fiskeåret 1998/99

	<i>Reduktion af fangsttrykket i forhold til fangsttrykket i 1997/98, pct.</i>
Færøsej	30
Færøplateau torsk	30
Færøbanke torsk	uændret
Færøkuller	uændret ^{a)}

a) Max. 9.000 tons

Kilde: ICES

En nedbringelse af *fangsttrykket* med 30 pct. forudsætter en beskæring af antallet af fiskedage med *mere* end 30 pct. for de berørte fartøjer. Det skyldes, at den nuværende relative rigelighed af fiskedage betyder, at disse dels ikke udnyttes fuldt ud, dels ikke udnyttes optimalt. Fartøjer, der risikerer at støde mod det fastsatte loft, vil f.eks. kunne spare fiskedage ved at gå lidt senere på havet (efter midnat) og komme lidt tidligere hjem (før midnat). Dermed reduceres forbruget af fiskedage, uden at det nødvendigvis går væsentligt ud over fangstintensiteten. Dertil kommer, at forbedrede teknikker og bedre udstyr løbende forøger de enkelte fartøjers effektivitet.

Reelt vil reduktionen i antallet af fiskedage med 5 pct. for fiskeåret 1998/99 ikke bidrage til at begrænse hverken fangstindsats eller fangsttryk. Således havde så godt som alle fartøjskategorier flere end 5 pct. uudnyttede fiskedage til rest ved udgangen af det foregående fiskeår, der sluttede 31. august 1998, se tabel 3.5.

Kun de 19 lineskibe så medio 1998 ud til at kunne udnytte samtlige tildelte fiskedage.

Tabel 3.5. Fiskedage i det indre fiskedageområde for året 1997/98

Gruppe	Antal tilladelser	Tildelt 1. sept. - 31. aug.	Anvendte dage ^{a)}	Antal ikke-anvendte dage	Pct.
Partrawlere	31	7.199	6.415	784	11
Lineskibe	19	2.666	2.988	0	0
Kuttere 15-40 t.	56	4.696	2.587	2109	45
Kuttere over 40 t	47	4.632	4.113	519	11
Kuttere under 15 t.	191	23.625	16.464	7.161	30

Anm: Fiskedageordningen er indført pr. 1. juni 1996 til regulering af fiskeriet indenfor 12 sømilegrænsen

a) Skøn på basis af anvendte fiskedage indtil medio 1998

Kilde: Føroya Banki

Som i de nærmest foregående år vil der dermed også i 1998/99 i realiteten være tale om frit fiskeri i farvandet omkring Færøerne. Dette understreges af, at der så godt som ikke kendes eksempler på salg af fiskedage mellem fartøjer. Og i de eksempler, der kendes, har priserne været beskedne.

Med blot 5 pct. færre fiskedage kan det ikke udelukkes, at fangsttrykket i realiteten vil stige i det kommende år. Med deraf følgende risiko for nedfiskning af bestandene, og et permanent reduceret udbytte fremover, der vil påvirke ikke blot fiskerne, men den samlede færøske økonomi negativt.

Kapacitet i fiskerierhvervet

I august 1998 vedtog lagtinget en række ændringer i loven om erhvervsmæssigt fiskeri, der sigter på at bidrage til øget omsættelighed af fiskedage og en mere smidig flådetilpasning samt i det hele taget på at effektivisere fiskeriet omkring Færøerne.

Lovændringen indebærer blandt andet en præcisering af reglerne for omsætning af fiskedage, ligesom det er gjort muligt at lægge flere fartøjers fiskedage sammen ved indsættelse af et nyt fartøj, blot den samlede fangstkapacitet ikke øges, se boks 3.3.

Boks 3.3. Ændring af loven om erhvervsmæssigt fiskeri

Med lagtingslov nr. 69 fra 18. august 1998 er der foretaget væsentlige ændringer i loven om erhvervsfiskeri. Loven præciserer rettighederne for den enkelte aktør i fiskeriet.

Fiskerettighederne

Loven siger, at fiskerettighederne tildeles en ejer af en licens for 10 år, men størrelsen af rettighederne kan variere fra et år til et andet.

Dog er rettighederne for den mindste fartøjsgruppe begrænset til 2 år.

Omsætning af fiskerettigheder

Tildelte fiskedage kan omsættes (sælges eller udlejes) i op til 10 år. Hvis kvoten/fiskedagene sælges, er der imidlertid tale om en endelig overdragelse. Er det derimod en lejekontrakt, tilkommer rettighederne den oprindelige ejer efter udløbet lejeperiode.

Den generelle regel om, at fiskerettigheder ikke kan omsættes mellem fartøjsgrupper, er bibeholdt i loven.

Sammenlægning af licenser

Som oftest er det et nyt fartøj, der skal afløse et ældre fartøj og derved overtage dette fartøjs fiskedage mere effektivt. Det øger derfor den samlede fangstkapacitet. Med den nye lov er det blevet muligt at lægge to eller flere licenser sammen i én, under forudsætning af, at fangstkapaciteten totalt ikke øges.

I forbindelse med lovændringen er det samtidig blevet muligt at sælge et fartøj ud af Færøerne, dvs. slette det i Skibsregisteret, men samtidig beholde fiskerirettighederne op til to år, herunder bibeholde muligheden for at købe et nyt skib i samme toårsperiode.

Kilde: Landsstyrets Fiskeriafdeling

Såfremt antallet af fiskedage ikke begrænses betydeligt i de kommende år - f.eks. ved at de i fiskeåret 1998/99 ikke udnyttede fiskedage inddrages og det resterende antal fiskedage hvert år reduceres svarende til den forventede effektivisering i erhvervet - vil den ændrede lovgivning kun få lille betydning i praksis. Så længe antallet af fiskedage ikke er færre end ønsket af fiskerne vil prisen på fiskedage ligge på nul, der vil ikke kunne opstå et effektivt marked for fiskedage, og fiskedageordningen vil i realiteten ikke have nogen effekt på fiskeriet.

Frasalg af fiskedage i forbindelse med afhændelse af skibe vil dermed heller ikke kunne give en økonomisk tilskyndelse til ophugning eller salg.

Uden yderligere ændringer i fiskeripolitikken må tempoet i flådetilpasningen ventes fortsat at være beskedent i de kommende år, som tilfældet har været siden 1993. Samtidig forøges skibenes gennemsnitsalder løbende, se tabel 3.6, idet der dog fra 1996 til 1997 tilsyneladende er investeret i nye skibe af træ, hvilket har øget den gennemsnitlige fartøjsstørrelse i denne gruppe og samtidig reduceret den vejede gennemsnitsalder.

Tabel 3.6. Den færøske fiskerflåde, 1989, 1993 og 1997 (ult.)

	Antal skibe			Vejet gennemsnitsalder ^{a)}		
	1989	1993	1997	1989	1993	1997
Stålskibe	5	7			9	12
Fjernfisketrawlere	84	65	6	6	19	23
Ferskfisketrawlere	27	22	54	15	15	19
Andre stålskibe	35	26	18	9	28	32
Lineskibe	16	16	22	19	19	23
Notskibe m.m.			19	14		
Træskibe	89	71	69	37	40	38
Line- og trawlbåde						
Fiskeskibe i alt	256	203	188	15	19	23

Anm. Skibe under 20 BRT ikke medtaget

a) Sammenvejret efter de enkelte skibes størrelse opgjort i BRT

Kilde: Hagstova Føroya

Offentlig støtte til fiskeriet

Udnyttelsen af en fælles ressource som fisk tenderer til at blive for intensiv, set ud fra et samfundssynspunkt. Det skyldes, at den enkelte fisker i sin beslutning om at investere i et fiskefartøj og i spørgsmålet om at gå på havet alene tager hensyn til sin egen gevinst. At vedkommende samtidig bidrager til udnyttelsen af den fælles ressource, og dermed reducerer udbyttet for *alle andre* fiskere, tages ikke med i betragtning. Det samlede fiskeri bliver dermed for højt, og en større del af arbejdsstyrken tilbringer deres tid på havet, end hvad der er samfundsmæssigt optimalt.

Derfor reguleres fiskeriet de fleste steder. På Færøerne reguleres fiskeriet ved anvendelse af fiskedageordningen, lukkede områder m.v.

Når der imidlertid sideløbende gives forskellige former for direkte og indirekte driftstilskud til fiskeriet - herunder lønstøtten (se boks 3.4. og figur 3.4.), momsfratagelser og lempeligere indkomstbeskatning - bidrager samfundet selv direkte til, at presset på fiskeressourcerne øges. Støtten holder den markedsbaserede lønsomhed i fiskeriet nede.

Støtten til fiskeriet betyder også, at en unødvendig stor del af arbejdsstyrken fastholdes på havet, uagtet at den samme arbejdskraft set fra et samfundssynspunkt ville have en højere produktivitet i anden anvendelse på land. F.eks. kunne der ved at reducere støtteordningerne til fiskeriet frigøres midler til en forbedret offentlig service.

Boks 3.4. Lønstøtten i fiskeriet

Færøske fiskere er aflønnet efter overenskomst mellem rederforeningen og Føroya Fiskimannafelag med en andel af skibenes fangstværdis (typisk 27 pct. af fangstværdien plus feriepenge). Aflønningsformen kan føre til store variationer i indtægterne afhængig af fangsternes størrelse og prisen på fisk.

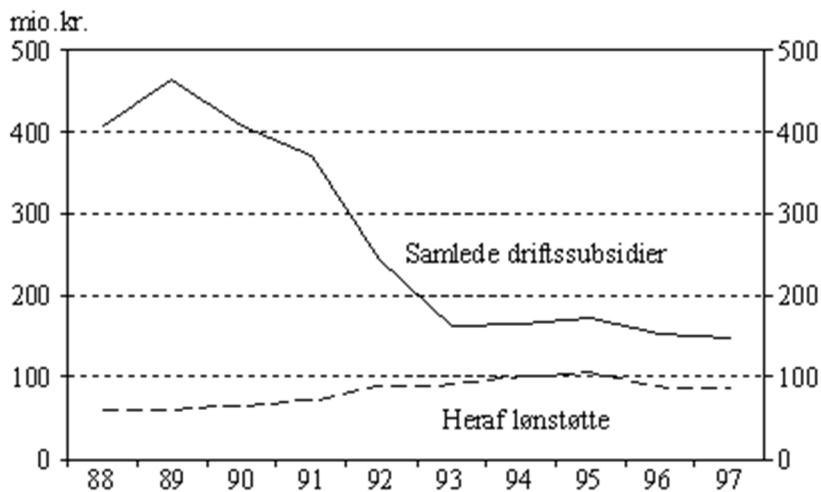
Lønstøtten var i sin oprindelige udformning tiltænkt at sikre fiskerne en rimelig indtægtssikring. Ulempen ved ordningen er, at fiskerne kan modtage lønstøtte, selvom de i andre perioder har en høj indtægt. Lønstøtten kan dermed give anledning til u hensigtsmæssige fordelingsvirkninger, hvor højindkomstgrupper kan modtage betydelig offentlig understøttelse. Desuden betyder lønstøtten, at der ikke er pres på redere og fiskere for at finde et andet aflønningssystem i fiskeriet, som kunne sikre en mere jævn indtægt for fiskerne finansieret af sektoren selv. Endelig kan lønstøtten kombineret med partsaflønning indirekte føre til et for stort og for ineffektivt fiskeri.

Lønstøtteordningen er fra i år ændret, så der maksimalt kan udbetales støtte i et antal dage, der svarer til antallet af fiskedage på det fartøj, man er påmønstret. Samtidig indskrænkes ordningen til kun at gælde egentligt erhvervsmæssigt fiskeri.

Bl.a. som følge af lovændringen er der i 1. halvår 1998 sket en betydelig reduktion i udbetalingerne af indtægtssikring. Reduktionen har dog samtidig baggrund i høje fangstmængder og de rekordhøje fiskepriser. Da der er en omvendt sammenhæng mellem fangstmængde og/eller fiskepris og udbetalingerne af indtægtssikring, vil et fald i fangstmængde og/eller fiskepris igen kunne forøge udbetalingerne af indtægtssikring.

Figur 3.4. Driftssubsidier fra landskassen til fiskeri og

fiskeindustri, 1988-97

Kilde: Hagstova Føroya

Med den nuværende erkendte overkapacitet i den færøske flåde vil heller ikke den ordning for støtte til nyinvesteringer, der p.t. overvejes politisk, bidrage til at øge fangsterne på længere sigt. En ordning, som den påtænkte, vil først og fremmest overføre disponibel indkomst fra skatteyderne til gruppen af trawlerejere, der får mulighed for at købe et nyt fartøj væsentligt under markedspris.

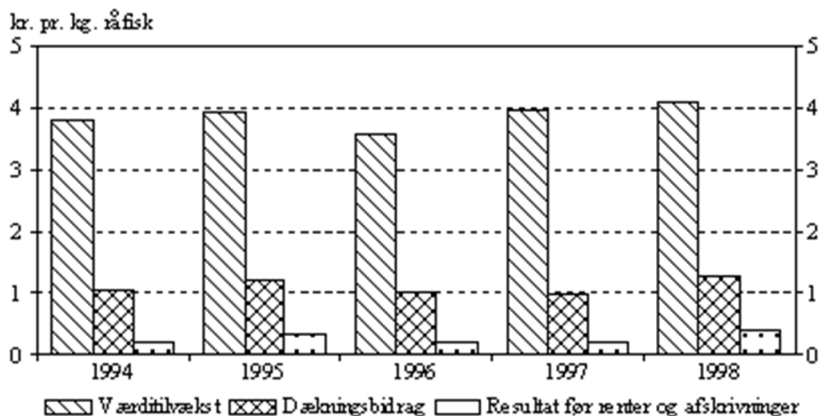
Udover at intensivere presset på fiskeressourcerne er støtten til fiskerierhvervet således først og fremmest et spørgsmål om indkomstfordeling internt på Færøerne. Som støtten er skruet sammen i dag, overføres der betydelige beløb fra den øvrige økonomi til fiskeriet. Det er især bemærkelsesværdigt, fordi hverken fiskeskippere eller besætningsmedlemmer hører til gruppen med de laveste indkomster.

3.2. Fiskeforbearbejdningsindustrien og salgsledet

En del fiskeforbearbejdningsvirksomheder tjener nu igen penge. Især den del af forædlingsindustrien, som producerer frosne produkter har øget dækningsbidraget. Konkurrenceevnen er fortsat skrøbelig, men ikke desto mindre så god, at den tilbageværende gæld kan forrentes.

Efter en årrække med meget beskedent indtjening i sektoren ventes dækningsbidraget pr. kilo råfisk fra 1997 til 1998 at stige til 1,25 kr., se figur 3.5. Det er en klar forbedring uanset, at eksperter med kendskab til branchen stadig vurderer, at dækningsbidraget skal op på 1½-2 kr. pr. kilo råfisk i gennemsnit, for at der bliver plads til at gennemføre de investeringer, der er nødvendige på længere sigt for at opretholde kapitalapparatet. Ligesom veterinære krav fra EU betyder, at der i løbet af en kortere periode skal gennemføres betydelige nyinvesteringer på en række fabrikker.

Figur 3.5. Færøske fiskefabrikker, 1994-98

Anm: Opgørelsen omfatter alene de større fiskevirksomheder. Tal for 1998 er alene baseret på tal for 1. halvår 1998

Kilde: Føroya Banki

Konkurrenceevnen er forbedret gennem en meget moderat lønudvikling og rationaliseringer af driften. Endvidere er den påvirket af valutakursudviklingen.

I tabel 3.7 er lønudviklingen i Storbritannien, Norge og Island opgjort korrigeret for udviklingen i deres valutakurser overfor den danske krone. Såfremt det forudsættes, at der ikke har været stigninger af betydning i timelønningerne på Færøerne fra 1993-97, peger tallene på, at den færøske lønkonkurrenceevne er forbedret med 29 pct. overfor Storbritannien, 18 pct. overfor Norge og 14 pct. overfor Island.

Det fremgår imidlertid samtidig, at udviklingen i konkurrenceevnen er meget afhængig af valutakursudviklingen og derfor historisk har svinget ganske kraftigt fra et år til det næste.

Tabel 3.7. Lønninger korrigeret for valutakursændringer

overfor den danske krone, 1993-97

(Indeks 1993 = 100)

	1993	1994	1995	1996	1997
Storbritannien	100	104	98	104	129
Norge	100	101	103	109	118
Island	100	95	95	102	114

Kilde: OECD og egne beregninger

Den forbedrede konkurrenceevne viser sig bl.a. ved, at eksporten af uforarbejdet hel fisk er svagt faldende, trods de større fangster og stigende fiskepriser. Virksomhederne har nu bedre mulighed for at byde på de landede fangster, se tabel 3.8. Derved forøges kapacitetsudnyttelsen, hvilket igen forbedrer indtjeningen.

Tabel 3.8. Eksport af hel fisk, 1995-98 (mio. kr.)

	1995	1996	1997	jan.-juni	
				1997	1998

Iset hel fisk	15	42	21	9	3
Sild	77	81	48	22	34
Makrel	60	129	105	66	35
Torsk	26	49	92	37	58
Kuller	126	128	142	73	57
Anden hel iset fisk	304	429	408	207	187
I alt					
Frosset hel fisk	..	25	59	25	4
Makrel	14	2	14	9	10
Rødfisk	36	69	35	16	8
Hellefisk	11	21	16	5	5
Guldlaks	..	29	29	9	13
Anden hel iset fisk	96	146	153	64	40
I alt					
Hel fisk i alt	400	575	561	272	227

Kilde: Hagstova Føroya

De restriktioner på udbud og landinger fra færøske skibe, der blev indført i efteråret 1997, kan også have bidraget til at reducere landingerne direkte i udlandet, se boks 3.5. Men det er generelt vurderingen, at hovedårsagen til den reducerede eksport af hel fisk er, at fiskerne nu får den bedste pris ved salg til færøske aftagere.

Boks 3.5. Landingsregler gældende for færøske fiskeskibe

75 pct. af al fangst, fisket i færøske farvande af færøske skibe, skal landes på et af Fiskerikontrollen godkendt indskibningssted på Færøerne. Ellers skal fangsten sælges til P/F Føroya Fiskavirking, til fiskeindustrien eller på auktionerne på Færøerne.

Bliver fangsten flyttet ubehandlet ud af landet, skal eksportøren overfor toldnævnet bevise, at fangsten har været budt alment ud og sat til salg på Færøerne, hvor evt. købere har haft mulighed for at købe dele af fangsten. Fiskerikontrollen skal have oplysninger om, hvor fisken er indvejet, og hvordan fangsten er blevet udbudt, samt hvem der har solgt fangsten.

Op til 25 pct. af fangsten må umiddelbart sælges til udlandet, uden at det påvirker antallet af fiskedage. Skipperen skal melde til Fiskerikontrollen, at han sejler mod udenlandsk indskibningshavn med fangsten, senest 1 time efter påbegyndt sejlads mod udenlandsk havn.

Sælges mere end 25 pct. af fangsten i udlandet, vil fiskedageantallet eller kvoten for hver fangsttur, der har været solgt fangst til udlandet, blive beskåret.

Anm: Følgende fiskearter er undtaget landingsreglerne: lodde, sild, makrel, rødmakrel, guldlaks, laks, helleflynder og diverse hajararter.

Kilde: Rigsombudsmanden på Færøerne, Beretning 1998

3.3. Opdrætserhvervet

Opdrætserhvervet omfatter smoltproduktion (yngelopdræt), havopdræt, slagtning, forædling og salg, se boks 3.6. Opdrætserhvervet er med en eksportværdi på godt 400 mio. kr. i 1997 svarende til 15 pct. af den samlede eksport det økonomisk set væsentligste eksporterhverv på Færøerne næstefter det havbaserede fiskeri.

Opdrætserhvervet vurderes at beskæftige 200-300 personer i gennemsnit over året, men beskæftigelsen er meget sæsonbestemt. Dertil kommer den afledte beskæftigelse i forædlingsindustrien.

Boks 3.6. Opdrætserhvervet

Der er i dag 16 smoltstationer (yngelopdræt), hvoraf 9 er integrerede i koncerner, der også omfatter havopdræt m.v. Antallet af udsatte smolt er steget fra 6,3 mio. stk. i 1995 til 8,4 mio. stk. i 1997. Erhvervet venter en yderligere stigning frem til 1999.

Der er udstedt 21 opdrætslicenser til havbrug fordelt på 14 koncerner. Eksportmængden af laks er øget fra 14.400 tons slagtet vægt i 1994 til 18.800 tons i 1997. Eksporten ventes at stige til 28.000 tons i 1999.

Samtidig med, at der arbejdes på løbende at effektivisere produktionen af smolt og laks, sætter en række koncerner ressourcer ind på at øge forædlingsgraden af de eksporterede produkter, der indtil videre har været relativt beskeden. Således eksporteredes der i 1996 1.900 tons forædlede produkter - fortrinsvis portioner og røgede produkter. Et tal, der af erhvervet skønnes at stige til 3.000 tons i 1998 og 3.800 tons i 1999.

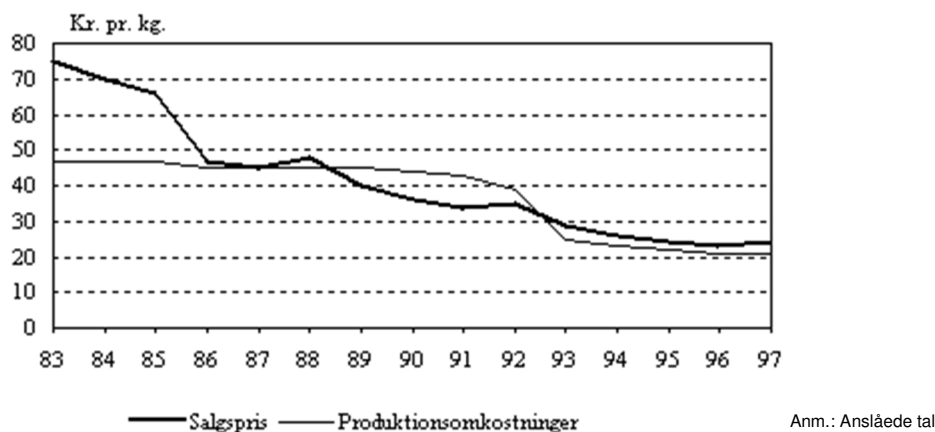
Holder de gældende priser, skønner erhvervet selv, at eksportværdien fra opdrætssektoren i 1999 kan nå op på 650 mio. kr.

Opdrætserhvervets produktion er som det havbaserede fiskeri påvirket af naturen. Sygdomme m.v. kan medføre svingende produktion. Men opdrætserhvervets produktion er uafhængig af størrelsen af det øvrige fiskeri. Opdrætserhvervet bidrager dermed til en mere diversificeret erhvervsstruktur.

Verdensmarkedsprisen på laks har imidlertid vist sig faldende og svingende over de seneste år, se figur 3.6. Det betyder, at indtægterne fra opdrætserhvervet har været stærkt svingende. I en længere sammenhængende periode fra sidst i 1980'erne til først i 1990'erne lå de færøske opdrætsevirsomheders produktionspris for et kilo laks over salgsprisen. Resultatet var bl.a. flere konkurser i sektoren.

Figur 3.6. Verdensmarkedsprisen på laks og gennemsnit-

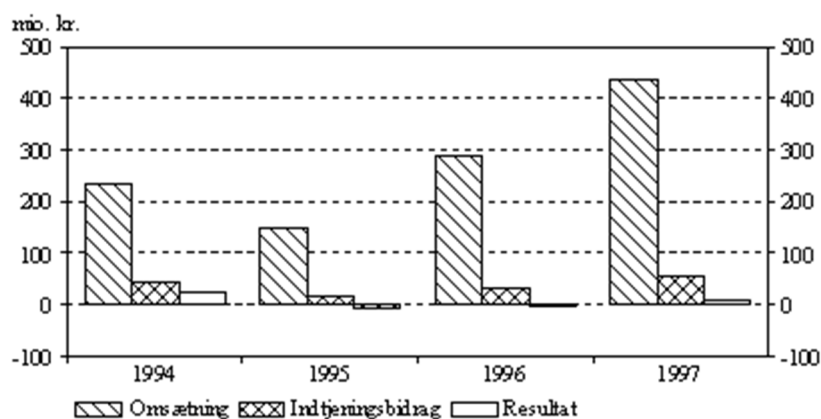
lige produktionsomkostninger, 1993-97

Kilde: Føroya Banki

Siden er prisen på laks faldet yderligere, men det er samtidig - bl.a. ved anvendelse af ny teknologi og nye produktionsmetoder - lykkedes at nedbringe produktionsomkostningerne så meget, at erhvervet nu igen giver overskud, se figur 3.7.

Figur 3.7. Regnskaber for havopdræt, 1994-97

Kilde: Føroya Banki

I de allerseneste år har der endog været tendens til, at indtjeningsmarginalen er steget. Salgspriserne ser således ud til at have stabiliseret sig omkring de gældende 22-24 kr. pr. kilo. Vurderet på basis af prisudviklingen i første halvår må indtjeningsfrems gangen ventes at fortsætte i 1998

Set over perioden 1983-97 fremgår det imidlertid tydeligt, at opdrætssektoren er meget følsom overfor selv relativt små udsving i renteniveau og prisen på laks. Dermed er det ligesom for det øvrige fiskerierhverv væsentligt, at virksomhederne er økonomisk velkonsoliderede. Det skal i den forbindelse nævnes, at havbrugene traditionelt værdisætter deres lagre forsigtigt i lyset af den betydelige risiko for sygdomme m.v. og dermed reduceret salgsværdi.

Risikoen for sygdom m.v. er også årsag til, at der er fastlagt skrappe restriktioner på hvor og hvor mange opdræt, der kan oprettes. Etablering og drift af havbrug og smoltanlæg kræver tilladelse fra landsstyret. Det er en betingelse, at 2/3 af kapitalen stammer fra færøske ejere, men der er dog udenlandske selskaber, der har væsentlige interesser i det færøske opdrætserhverv.

Koncessioner udstedes efter ansøgning, men udbydes ikke på et frit marked. Dermed tilfalder ressourcerenten fra opdrætspladsen koncessionshaveren.

Ud over tildelingen af "gratis" koncessioner støttes opdrætserhvervet på den færøske finanslov med i størrelsesordenen 15 mio. kr. årligt til forskning og udvikling. Heraf går ca. 12 mio. kr. til den virksomhed, der udvikler den færøske yngel (smolt). Dermed kommer støtten det samlede færøske opdrætserhverv til gode.

3.4. Øvrige ikke-finansielle erhverv

De samlede lønudbetalinger og omsætningsstatistikken i kapitel 1 peger på, at ikke mindst den gunstige udvikling i fiskeriet og dets følgeindustri fortsat smitter positivt af på det øvrige erhvervsliv. Det gælder såvel produktionserhverv som skibsværfterne, værksteder og anden industri som serviceerhvervene.

Serviceerhverv

De samlede lønudbetalinger for handel og hoteldrift er fra 1995 til 1997 steget med 17 pct., svarende cirka til gennemsnittet for den private sektor, ekskl. fiskerierhvervene. For søtransport har væksten fra 1995-97 været mere beskeden på 4 pct. Sammenlignes de første 7 måneder af 1998 med den samme periode året før, ses imidlertid en ret pæn vækst på 7 pct.

Serviceerhverv som hoteller, restauranter, transport m.v. har en betydelig eksportandel, som imidlertid er meget ringe belyst statistisk.

På hotel- og restaurationsområdet har opgørelserne over antallet af rejsende udvist stigninger de sidste 3 år. Der ses også en stigning i antallet af overnatninger, der i 1997 lå på godt 70.000. Blandt andet har den øgede interesse for Færøerne i oliesammenhæng medført voksende aktivitet, jf. nedenfor.

Vareproducerende erhverv

Lønudbetalingerne for værfter, værksteder og anden industri er fra 1995-97 steget med 17 pct. Det svarer som nævnt stort set til gennemsnittet for de private erhverv, ekskl. fiskeriet.

For de vareproducerende erhverv gælder, at de fortsat bidrager meget beskedent til den samlede færøske eksport. Det kan bl.a. skyldes, at disse erhvervs produktion er lille, og at deres eksport-erfaringer er begrænsede.

Det er dog f.eks. lykkedes skibsværftet i Tórshavn - der nu også ejer værftet på Skála - at vinde opgaver for udenlandske købere i licitation.

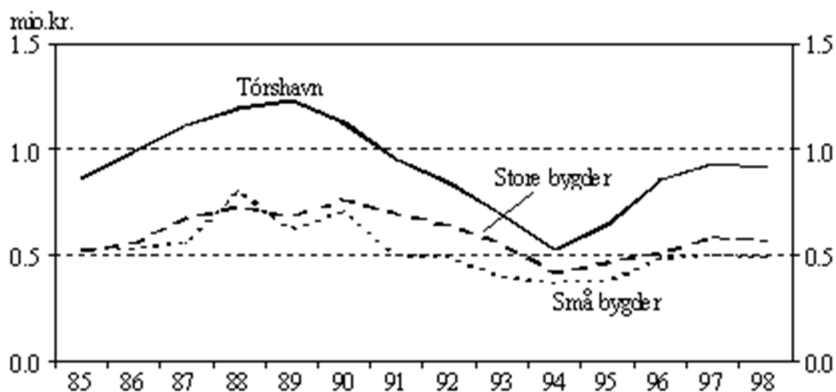
Bygge- og anlægssektoren

Bygge- og anlægssektoren er inde i en periode med meget høj vækst. De samlede lønudbetalinger steg således med hele 53 pct. fra 1995-97.

Især i Tórshavn er aktiviteten steget væsentligt. Samtidig ses der tilsyneladende i 1997/98 for første gang i en længere årrække en stigning i de offentlige investeringer - hvoraf de fleste traditionelt er bygge- og anlægsinvesteringer. Der foreligger dog endnu ikke officiel statistik, der viser dette.

Det lille fald i huspriserne, der ses fra 1997 til 1998 (se figur 3.8) vedrører alene 1. kvartal 1998, og det er baseret på omsætning af ganske få huse. Det skal derfor ikke overfortolkes.

Figur 3.8. Parcelhuspriser, 1985-98

Anm: Gennemsnit af tinglyste værdier. Priser for 1998 er baseret på tal for de første 5 måneder af 1998

Kilde: Føroya Sparikassi

Er der imidlertid tale om et reelt fald fra 1997-98 kan det skyldes, at priserne på eksisterende huse nu er nået op i et leje, hvor det vurderes igen at kunne betale sig at bygge nyt.

Momsfritagelsen på lønudgifter ved nybyggeri fra 1. januar 1998 må vurderes at have bidraget med et ikke ubetydeligt nedadgående pres på priserne i den eksisterende boligmasse, da momsfritagelsen gør det billigere at bygge nyt. En forsigtig vurdering tyder på, at byggeomkostningerne på et almindeligt parcelhus i Tórshavn som følge af momsfritagelsen reduceres med 75.-100.000 kr.

Imod, at prisstigningerne nu skulle være ophørt, taler dog den underliggende stimulans af priserne, der udgår fra de generelt øgede indkomster, et fortsat lavt renteniveau og den fortsatte nettotilflytning til Færøerne. Samtidig er rentefradraget fortsat højt på 48 pct.

Dertil kommer, at der især i Tórshavn-området nu er betydelig mangel på faglært arbejdskraft i byggeriet.

De gunstige skatteregler for færøske håndværkere, der arbejder i udlandet, og den ovenfor omtalte nye momsfritagelse for arbejdskraften i byggeriet bidrager til at forværre problemerne med mangel på arbejdskraft og generelt pres på byggesektoren.

Der er tilsyneladende - trods det historisk lave renteniveau - ikke udtalt interesse for at finansiere huskøb på Færøerne til fast rente. Hverken på udbyder- eller efterspørgselside. Dette kunne ellers bidrage til at reducere den økonomiske sårbarhed for såvel den enkelte husholdning som for økonomien som helhed.

3.5. Den finansielle sektor

De færøske banker havde i begyndelsen af 1990'erne tab og hensættelser til imødegåelse af fremtidige tab på i størrelsesordenen 4 mia. kr., se tabel 3.9. Også sparekasserne, Huslånefonden, Færøernes Realkreditinstitut og et par offentlige erhvervsfonde havde tab, men i en betydelig mindre målestok. Dertil kommer Landskassens tab på garantier og de udenlandske institutters tab.

Tabel 3.9. Tab og hensættelser i den finansielle sektor, 1992-97

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1992-97 akkumu- leret
	--- mio. kr. ---						
Banker ^{a)}	1.550	2.564	39	2	-161	-265	3.729

Sparekasser	20	72	32	21	6	1	152
Huslånefonden	135	138	25	-9	-8	-26	255
Færøernes Realkreditinstitut	64	10	-12	-15	-10	-3	34
Offentlige erhvervsfonde ^{b)}	136	42	7	-5	-3	-1	176
Memo:				21			
Landskassens tab på garantier	274	202	66	a. 105	4	d) -6	561
Udenlandske institutters tab ^{c)}	90	195	413		60	-8	855

a) Fossbankin, der gik konkurs i slutningen af 1993, er indregnet skønsmæssigt

b) Menningargrunnur Ídnaðarins (Udviklingsfonden) og Føroya Ídnaðar-grunnur (Industrifonden). Lovgrundlaget for Udviklingsfonden udløb den 1. januar 1996.

Udviklingsfonden har ikke haft udlån de seneste 3 regnskabsår

c) Omfatter kun tab på udlån med pant i fast ejendom og skibe. Herudover har udenlandske institutter haft store tab (1992: 260 mio.kr., 1993: 427 mio.kr. og 1994: -3 mio.kr.) på egenkapital i færøske virksomheder. Langt størstedelen heraf er Den Danske Banks tab på aktier i Føroya Banki. Tabene er ikke medtaget i tabellen, da Føroya Bankis egne tab allerede indgår

d) Ifølge foreløbigt regnskab for landskassen

Kilde: Instituternes regnskaber, landskassens regnskaber og Hagstova Føroya

Fra 1994 vendte billedet. De finansielle virksomheder på Færøerne fik igen overskud. Tallene for tab og hensættelser blev reduceret kraftigt, og fra 1996 og frem har især Føroya Banki tilbageført tidligere gennemførte hensættelser og genvundet tab i betydeligt omfang.

Føroya Banki havde med et overskud på 372 mio. kr. før skat - 77 mio. kr. mere end i 1996 - endnu et godt år i 1997, se tabel 3.10. Det gode resultat skyldes ikke mindst, at der i 1997 blev tilbageført hensættelser m.v. på netto 258 mio. kr., eller næsten 100 mio. kr. mere end i 1996. Overskuddet på den ordinære drift blev i 1997 på 114 mio. kr.

På basis af regnskabet for 1997 besluttede bestyrelsen i 1998 ekstraordinært at udlodde 150 mio. kr. til aktionærerne, dvs. landsstyret.

Tabel 3.10. Sammendrag af de færøske bankers/

Føroya Bankis årsregnskaber, 1993-97

	1993	1994	1995	1996	1997	1996	1997
	--- mio. kr.---					pct. af udlån	
A. Nettorente- og B. gebyrindtægter	371	313	262	245	234	12,0	10,3
B. Omkostninger m.v.	168	134	127	116	110	5,7	4,9

C. Afskrivninger og D. hensættelser	2.459	45	6	-154	-258	-7,6	-11,4
D. Kursreguleringer	-1	-22	48	12	-16	0,6	0,7
E. Andre poster (netto)	-141	-21	-26	0	6	0	0,3
Resultat før skat (A+B+C+D+E)	-2.398	92	150	295	372	14,5	16,4

Anm: Sjóvinnubankin er indregnet til og med 1993, hvorefter den blev lagt sammen med Føroya Banki. Fossbankin gik fallit i 1993 og er ikke indregnet

Kilde: Institutternes regnskaber og Finanstilsynets årsberetninger

Halvårsregnskabet for første halvår 1998 fortsætter, hvor året før slap, nemlig med et overskud på 125 mio. kr. mod 129 mio. kr. i første halvår af 1997.

Den økonomiske konsolidering af Føroya Banki har givet anledning til overvejelser om bankens fremtidige ejerskab, se boks 3.7.

Boks 3.7. Føroya Bankis fremtidige ejerskab

Finansieringsfonden af 1992, der ejer Føroya Banki, nedsatte i 1997 en arbejdsgruppe, der skulle se på de problemer, der knytter sig til en evt. fremtidig privatisering af banken, samt komme med forslag til disse problemers løsning. Arbejdsgruppens rapport indgår i Finansieringsfondens årsberetning.

I rapporten vurderes det, at en forudsætning for en succesfuld privatisering, der ikke indebærer, at en enkelt aktionær eller gruppe af aktionærer opnår dominerende position i ejerkredsen er, at aktierne udbydes gradvist og kombineres med stemmeretsbegrænsninger. Endvidere foreslår arbejdsgruppen, at aktierne bør noteres med henblik på at opnå en sikker værdiansættelse. Dette kan ifølge arbejdsgruppen naturligt ske på Københavns Fondsbørs.

Sparekasserne yder fortsat kun i begrænset omfang lån til erhvervslivet, hvilket fortrinsvis er historisk betinget, idet sparekasserne frem til udgangen af 1993 var underlagt en langt mere restriktiv lovgivning end bankerne - svarende til den tidligere danske sparekasselovgivning.

Det betyder samtidig, at sparekasserne i begyndelsen af 1990'erne led langt mindre tab end de færøske banker, jf. ovenfor. I dag konkurrer sparekasserne, banken og Færøernes Realkreditinstitut imidlertid om at yde den bedste og billigste finansiering til alle kundegrupper, herunder til færøsk erhvervsliv.

Den færøske pengeinstitutsektor er fortsat kun i beskedent omfang udsat for konkurrence fra udenlandske långivere. Den konkurrence, der er, vedrører først og fremmest bilfinansiering og - i mindre grad - finansiering af erhvervsinvesteringer på områder, hvor udenlandske banker har særlig viden - for eksempel norske banker indenfor fiskeri og opdræt.

På markedet for indlån er konkurrencen fra udlandet begrænset væsentligt af den asymmetriske beskatning af personlig kapitalindkomst. Renteindtægter på Færøerne beskattes med 35 pct., mens afkastet af aktiver holdt udenfor Færøerne beskattes som almindelig indkomst. Dermed gives der indirekte en væsentlig støtte til de færøske pengeinstitutter.

3.6. Olieudvinding

En række seismiske (for)undersøgelser igennem de seneste år peger på, at der kunne findes interessante olieforekomster i den færøske undergrund. Indtrykket bestyrkes af, at der er fundet olieforekomster af anseelig størrelse i britisk farvand, der grænser umiddelbart op til færøsk farvand.

Lagtinget har i maj 1998 vedtaget en kulbrintelov. Loven fastslår, at transport til og fra evt. kommende platforme m.v. skal ske via Færøerne. Lagtinget ønsker på den måde at sikre, at så stor en del af den af olieindustrien afledte aktivitet kommer Færøerne til gode. Resultatet kan imidlertid vise sig at blive, at eventuelle indtægter til det færøske samfund fra udvindingen bliver mindre, end de kunne være blevet. Det vil være tilfældet, hvis de konsortier, der til sin tid skal byde på koncessioner m.v., føler omvejen omkring Færøerne som en unødvendig fordyrelse.

Der er endnu ikke taget stilling til spørgsmålet om en kulbrinteskatt, ligesom der fortsat forhandles med Storbritannien om sokkelgrænsedragning.

Bl.a. på den baggrund er det fortsat vurderingen, at egentlig olieudvinding tidligst vil kunne iværksættes omkring år 2005. Men der er en betydelig usikkerhed om det forretningsmæssige potentiale.

Prisen på råolie er i 1998 faldet fra omkring 20 USD per tønde til 12-13 USD per tønde (oktober 1998). Såfremt dette prisniveau fastholdes i de kommende år, reduceres rentabiliteten af eventuelle olieforekomster i de færøske farvande mærkbart. Der kan - når man ikke kender omfanget og placeringen af eventuelle fund - naturligvis ikke siges noget præcist om produktionsomkostningerne, men ud fra omkostningerne i norsk farvand er det ikke urealistisk at regne med omkostninger på 10-16 USD per tønde (inkl. efterforskningsudgifter). Heraf udgør omkostningerne til udbygning af felter og løbende driftsomkostninger knap 10 USD per tønde.

Med de nuværende oliepriser er det således usikkert, hvor rentabelt det er at indlede efterforskning og produktion i større omfang i det færøske område. Den snævrere marginal kan desuden medføre, at landskassen først efter adskillige år kan få andel i et eventuelt overskud.

4. Offentlige forsyningsvirksomheder

Internationalt går tendensen i retning af en øget markedsorientering af sektorer som transport, elforsyning, vandforsyning, televirksomhed etc. Der er tale om sektorer, der tidligere har været betragtet som såkaldte naturlige monopoler, hvor effektiv drift kun levede plads til én producent. De har derfor oftest været offentligt ejede eller på anden måde direkte eller indirekte underlagt offentlig kontrol.

Markedsorienteringen skyldes flere ting. For det første har ny teknologi medført, at det i mange tilfælde er blevet muligt at indføre effektiv konkurrence på disse områder. For det andet har der især igennem 1980'erne og 1990'erne været en stigende erkendelse af, at politikere normalt ikke er de bedste til at drive erhvervsvirksomhed. Dels mangler politikerne ofte den nødvendige forretningsmæssige ekspertise. Dels fører den politiske styring ganske ofte til, at beslutningerne ikke bliver taget på et forretningsmæssigt grundlag, men i stedet er stærkt påvirkede af politisk tilhørsforhold, partimæssigt og geografisk.

På Færøerne er de væsentligste forsyningsvirksomheder fortsat i offentligt ejerskab, og der har hidtil ikke været planer om hel eller delvis privatisering. Derimod spores der en tendens i retning af reduceret politisk indblanding i den daglige drift. Føroya Tele er for nylig blevet omdannet til et 100 pct. offentligt ejet aktieselskab med egen direktion og bestyrelse. Dermed opnås samtidig frihed for de bl.a. overenskomstmæssige bindinger, der lå i at være en del af den offentlige sektor. Også organisationen af Kystfarten (*Strand-faraskip Landsins*) er blevet tilpasset en mere moderne virksomhedsstruktur.

Målsætningen er i alle tilfælde en effektivisering af driften, der kan omsættes i lavere priser og bedre serviceydelser. Gennemgang af de største offentlige færøske forsyningsvirksomheder antyder, at der fortsat ligger et potentiale i bl.a. en øget markedsorientering og dermed mere effektiv drift. Elementer, der kan indgå i overvejelserne, er opdeling af monopoler og frasalg, privatiseringer, udlicitering samt en moderniseret regulering med vægt på øget gennemsigtighed.

Markedsorienteringen kan gennemføres med respekt for politiske krav om, at alle færinge skal have en tilfredsstillende service, uanset om de er bosat i tyndt befolkede områder eller langt fra hovedøerne.

Der er imidlertid væsentlige barrierer for at indføre effektiv konkurrence på Færøerne, hvilket betyder at man skal være varsom med at overføre udenlandske erfaringer direkte på færøske forhold.

Færøerne har en lille økonomi. Der gælder derfor, at antallet af virksomheder, der kan overleve på et givet marked, er lavere end tilfældet er i de fleste andre økonomier. Specielt for offentlig forsyningsvirksomhed, som traditionelt har været præget af naturlige monopoler, er der grund til at tro, at potentialet i privatisering og opdeling af eksisterende virksomheder er mindre, end tilfældet er andre steder. Dette forhindrer dog ikke visse tiltag i denne retning.

Det er samtidig klart at reguleringsmyndighederne i en lille økonomi som Færøernes ikke har samme ressourcer til rådighed, som i en større økonomi. Det er derfor vigtigt, at reguleringen er enkel.

4.1. Valg mellem privat og offentligt ejerskab

Selv hvis det vurderes, at et forsyningsselskab på grund af stordriftsfordele eller lignende ikke skal deles op i flere selskaber, skal der alligevel vælges mellem privat og offentligt ejerskab. Begge ejerformer har fordele og ulemper.

Privat ejerskab vil typisk føre til, at selskabet søger at maksimere fortjenesten. En fordel herved er, at det leder til et pres for at sænke omkostningerne og en økonomisk effektiv produktion. En anden vigtig fordel er, at beslutningstageren får det økonomiske ansvar. Herved undgås politisk motiverede beslutninger, hvor der ikke er taget hensyn til de økonomiske omkostninger.

Er der imidlertid kun en enkelt operatør, vil han sætte højere priser og producere mindre end, hvis der var konkurrence med mange virksomheder på markedet. Dette er til skade for forbrugerne og den øvrige del af samfundet. Monopolistens prisfastsættelse må derfor reguleres. Ideelt set skulle en reguleringsmyndighed kræve, at prisen bliver sat som under fri konkurrence. I praksis er det ofte vanskeligt: Det kan være særdeles svært at se, hvad omkostningerne ved en given produktion faktisk bør være - specielt hvis virksomheden producerer forskellige varer.

For at reguleringsmyndigheden skal have mulighed for at bedømme disse forhold, er det vigtigt, at virksomheden pålægges at aflægge detaljerede regnskaber, der klart specificerer omkostningerne ved dens forskellige produktioner. Hvis en del af virksomhedens produktion er til markeder med konkurrence, er et sådant regnskab afgørende for, at det kan bedømmes om virksomheden konkurrerer på lige vilkår her.

En god mulighed er at sammenligne med tilsvarende virksomheder andre steder i verden og inddrage vurderinger fra udenlandske specialister med markedskendskab fra lignende produktioner i andre lande. En sådan ekstern bedømmelse af forholdene kan bidrage afgørende til at få en kvalificeret vurdering af, hvorvidt monopolistens prisfastsættelse er rimelig.

Offentligt ejerskab har umiddelbart den fordel, at der ikke er nogen privat producent, der kontrollerer markedet og søger at drive (for meget) fortjeneste ud af markedet ved at sætte for høje priser. Omvendt er der en række ulemper forbundet med offentligt ejerskab.

For det første, er der ikke et stadigt pres for at sænke omkostningerne. Offentlig produktion kan derfor let blive dyrere end privat. Specielt har det mange steder vist sig, at offentlige virksomheder har svært ved at rationalisere og reducere beskæftigelsen, om end det fra et økonomisk synspunkt ville være hensigtsmæssigt.

For det andet, kan der være uklarheder om målsætningen. Det kan lede til, at snævre (f.eks. lokalpolitiske) interesser får afgørende indflydelse på beslutningerne. Eksempelvis kan beslutningen om besejlingen af forskellige færgeruter ende som et resultat af lokalpolitisk lobbyisme snarere end en mere velovervejet begrundelse bundende i trafikalt behov m.v. En sådan uklar beslutningsproces er særlig uheldig, hvis det besluttende organ ikke selv bærer de økonomiske konsekvenser af en given beslutning.

Ved offentligt ejerskab er det meget vigtigt, at der formuleres en klar og operativ målsætning, som en daglig leder holdes ansvarlig for. Det er afgørende, at selskabet isoleres fra den politiske proces, så politiske særinteresser ikke blander sig i den daglige drift. Af disse årsager synes en organisering som aktieselskab med en uafhængig direktion og bestyrelse at være mere hensigtsmæssig end direkte offentligt ejerskab. Af hensyn til at få gennemsigtighed i den politiske proces er det også for det offentligt ejede selskab meget vigtigt, at der laves grundige interne regnskaber, der klart viser hvad omkostningerne ved de forskellige produktioner er.

Som det fremgår af gennemgangen nedenfor, er man kommet et stykke vej i disse retninger i de senere år, men det synes at være muligt at gå videre. Udvalget har i den anledning valgt at se nærmere på tele-, el- og transporter, men det er klart, at mange af overvejelserne også er relevante for andre forsyningsområder m.v.

4.2. Telekommunikation

Telefonselskabet og telekommunikationsområdet på Færøerne har gennemgået ganske mange og vidtgående ændringer indenfor de seneste år. Fra 1. juli 1996 trådte et fornyet lovgrundlag i kraft for sektoren. Den nye lov har lagt rammerne for den efterfølgende liberalisering m.v. Et år senere - pr. 1. juli 1997 - overtog det færøske telefonselskab ansvaret for udlandstelefonien fra Tele Danmark. Endelig blev det færøske telefonselskab pr. 1. januar 1998 omdannet til et 100 pct. landsstyrejet aktieselskab, der fremover skal drives på kommercielle vilkår. For at markere overgangen skiftede telefonselskabet samtidig navn til Føroya Tele. Der er imidlertid ikke planer om at involvere private ejere i selskabet. Hverken helt eller delvist.

Telekommunikationsmarkedet på Færøerne er ganske lille. Det betyder, at mulighederne er beskedne for at udnytte de stordriftsfordele, der internationalt kendetegner sektoren. Samtidig er den færøske geografi vanskelig. Det betyder f.eks., at hvor et mobiltelefonnet af færøsk størrelse kunne fungere med to stationer i Danmark, er der på Færøerne behov for 40-45 stationer for at opnå den samme dækning.

De vanskelige forhold afspejler sig bl.a. i, at telekommunikationsydelser på Færøerne er relativt dyre. Prisen på et samtaleminut i dagtimerne ligger på 88 øre, trods de beskedne afstande. Til sammenligning koster et opkald til fjernområder indenfor Danmark i dagtimerne ca. 40 øre pr. minut hos de billigste udbydere. En internet-

forbindelse koster 30 øre pr. minut. I Danmark er prisen blandt de billigste udbydere på ca. 22 øre pr. minut i dagtimerne. Også abonnementet er relativt dyrt på Færøerne på 1.400 kr. årligt, svarende til Tele Danmarks dyreste. Taksterne for udlandstelefoner svarer til Tele Danmarks listepriser, der imidlertid er højere end markedets gennemsnitlige priser.

Efter en længere periode fra 1990-96 med ret beskeden investeringsaktivitet investeres der for øjeblikket betydeligt i digitalisering af telefonnettet, i et nyt GSM-mobiltelefonnet samt i køb af ekstra kapacitet til og fra udlandet. Den forøgede investeringsaktivitet er delvist egenfinansieret, delvist finansieret af lån uden garanti fra landsstyret.

I årene med lav investeringsaktivitet, er selskabets gæld blevet nedbragt med 60 pct. fra 1990 til udgangen af 1997. At det er lykkedes at nedbringe gælden forholdsvis hurtigt skyldes desuden, at antallet af abonnenter er steget i takt med det økonomiske opsving fra godt 22.000 til knap 24.000. Samtidig er dækningen med mobiltelefoner øget betragteligt fra ca. 1.400 i 1991 til 5.400 medio 1998. Endelig har overtagelsen af udlandstelefonien styrket Føroya Teles indtjening væsentligt, idet Tele Danmarks anlæg på Færøerne blev overtaget uden kompensation.

Det hører imidlertid også med til billedet, at der er gjort en vis indsats for at reducere antallet af medarbejdere, der nu ligger på knap 200 sammenlignet med 210 i 1991.

Den kombinerede indsats for at forny kapitalapparatet, tilpasse arbejdsstyrken og nedbringe selskabets gæld gør, at Føroya Tele er forholdsvis godt forberedt på en mere intensiv konkurrence på teleområdet.

Føroya Tele forventer selv en fuld liberalisering af det færøske marked for telekommunikation i løbet af de kommende 2-3 år. Liberaliseringen ventes at betyde et væsentligt fald i indtægterne fra udlandstelefoner m.v. Derimod er der ikke umiddelbart forventning om direkte konkurrence på lokaltelefoni eller mobiltelefoni, hvor det på grund af det lille marked næppe vil være interessant økonomisk for udenlandske konkurrenter at etablere sig. Samlet set venter Føroya Tele derfor en væsentlig indtjeningsfremgang i de kommende år.

At der trods en fuldstændig liberalisering af det færøske telemarked ikke er tegn på, at Føroya Tele i den nærmeste fremtid vil blive udsat for direkte konkurrence på sine kerneområder betyder, at der er behov for ekstra opmærksomhed om at sikre, at Føroya Tele drives effektivt til gavn for forbrugerne og Færøernes internationale konkurrenceevne. En nærliggende mulighed ville være at pålægge Føroya Tele at begrunde, hvis prisudviklingen på de tilbudte ydelser afveg fra gennemsnittet i f.eks. Danmark, Norge og Sverige. En mere direkte løsning kunne være at pålægge Føroya Tele at reducere sit prisniveau med f.eks. 3 pct. årligt begrundet i sektorens væsentlige teknologiske fremskridt.

Det ville under alle omstændigheder være meget betænkeligt, såfremt Føroya Tele f.eks. fik mulighed for at opbygge et betydeligt overskud på de områder, hvor selskabet de facto har monopol, og benyttede dette overskud til at holde konkurrenter ude gennem priskonkurrence på de områder, hvor reel konkurrence er mulig og ønskværdig af hensyn til aftagersiden. Ligesom det ikke nødvendigvis er ønskværdigt, at Føroya Tele benytter sin markedsposition til at opbygge en meget stor nettoformue frem for til at sænke taksterne.

4.3. Elsektoren

Den færøske elsektor er samlet i det fælleskommunale energiselskab, SEV. Selskabet har pligt til at producere og distribuere el til alle indbyggere på Færøerne.

Koncessionslovgivningen giver SEV eneret på udnyttelse af vandkraft på Færøerne. Samtidig ejer SEV elnettet. Uanset, at der ikke er formelle barrierer for konkurrence i elsektoren på Færøerne, betyder dette tilsammen, at der reelt er tale om et monopol.

SEV producerede i 1997 183 mio. kwh. Heraf afsættes ca. 40 pct. til private boliger, knap 30 pct. til industrien og ca. 10 pct. til offentlige institutioner. Den resterende produktion aftages af øvrige brugere, blandt andet gadebelysning, handel m.v. Opsvinget i færøsk økonomi har ført til en vis stigning i elforbruget, men forbruget ligger fortsat væsentligt under de 220 mio. kwh, der blev købt i 1989, da elforbruget toppede.

Færøernes særlige geografi betyder, at en væsentlig del af elproduktionen gennemføres på mindre, decentrale anlæg baseret på olie, hvor produktionsomkostningerne er relativt høje. Der er ca. 30 af disse af meget forskellig størrelse. Det trækker sammen med forsyningspligten til selv de mindste øer i retning af, at færøske forbrugere må betale en relativ høj pris for deres el.

Godt 40 pct. af elproduktionen sker imidlertid på 4 vandkraftværker. På grund af en fortsat betydelig investeringsaktivitet indenfor en kortere årrække forventes vandkraftens andel af elproduktionen at stige til over 50 pct.

SEV's monopolstilling skyldes ikke mindst, at marginalomkostningerne ved produktion af el er væsentligt lavere ved udnyttelsen af vandkraft end ved andre produktionsformer - navnlig dieselanlæg. Dermed vil SEV altid være i stand til at levere el billigere end eventuelle potentielle konkurrenter, baseret på de allerede foretagne investeringer i vandkraft og ledningsnet.

En lav marginalomkostning er selvfølgelig modsvaret af meget betydelige anlægsinvesteringer, hvad angår vandkraften. Men SEV vurderer, at det selv med den nuværende lave oliepris er konkurrencedygtigt at producere el på Færøerne ved hjælp af vandkraft. Derfor udbygges vandkraftanlæggene så hurtigt, som det er muligt at opnå de nødvendige tilladelser fra landsstyret.

Dertil kommer, at SEV har det synspunkt, at vandet skal udnyttes af miljømæssige årsager. Derfor er der ikke alene tale om økonomi, når man fokuserer så kraftigt på vandkraften.

Vandkraftanlæggene afskrives regnskabsmæssigt over 20 år, uanset at anlæggenes økonomiske levetid formentlig er betydelig længere. Samtidig forventer SEV ved udgangen af 1998 at have nedbragt sin gæld til 300 mio. kr. Det betyder, at der i SEV må ventes at være opbygget en betydelig skjult egenkapital. Den skjulte egenkapital kan om nødvendigt anvendes af SEV til at afskrække konkurrenter fra at forsøge at trænge ind på markedet for el.

Den relativt hurtige afskrivning af produktionsanlæg og den lave gæld må sammen med SEV's monopolstilling ventes at resultere i en elpris, der ligger over de reelle gennemsnitlige produktionsomkostninger.

Det er vanskeligt at sammenligne elpriser. Det skyldes, at priserne sædvanligvis varierer ikke blot fra leverandør til leverandør, men også er afhængig af det samlede forbrug. Generelt er prisen lavere, jo højere forbruget er. Endelig gælder, at prisen i mange lande varierer over døgnet - det gælder særligt for storforbrugere.

I Danmark varierer elprisen mellem regioner. I 1998 betaler en almindelig husholdning mellem 38 og 57 øre pr. kwh ekskl. alle skatter og afgifter. For industrivirksomheder med et forbrug på 1 mio. kwh varierer prisen mellem 35 og 47 øre pr. kwh. Til sammenligning er elprisen på Færøerne henholdsvis 1,27 kr. pr. kwh for typiske private brugere og ned til 66 øre pr. kwh for større erhvervs-kunder, der bruger over 100.000 kwh pr. år.

I Danmark er der kun ringe forskel på leverandørernes elpriser til forbrugere og industri. Leverandørernes priser er, som det fremgår, kun i mindre grad påvirket af forbrugets størrelse. SEV diskriminerer derimod tilsyneladende direkte i sin prispolitik ganske kraftigt til fordel for de store industrielle brugere.

For at sikre en højere grad af gennemsigtighed på det færøske marked for el - og dermed en forventeligt lavere elpris - kunne det overvejes at pålægge SEV systematisk at udarbejde og udlevere/offentliggøre interne regnskaber. Derved kunne det fra politisk hold vurderes, hvad hvert enkelt forretningsområde bidrager med til indtjeningen. Som en mere vidtgående model kunne det overvejes direkte at introducere konkurrence på el-produktion. Det forudsætter dog, at det vurderes som værende realistisk, at flere virksomheder i praksis vil kunne overleve på det færøske marked for elproduktion.

Den effektivitetsgevinst som en mere effektiv organisering af elsektoren måtte kunne give anledning til kan realiseres på flere måder. Enten i form af lavere priser til gavn for brugerne. Eller i form af en "grøn" afgift på el, som man kender det fra en lang række lande, herunder Danmark.

En grøn afgift ville komme de offentlige finanser til gode, og dermed kunne aflaste skattesystemet i øvrigt. Samtidig kunne en "grøn" afgift sikre, at en effektivitetsgevinst ikke direkte blev omsat i et øget elforbrug og dermed førte til behov for en yderligere udbygning af det færøske elsektor samt til øget miljøbelastning herfra.

En ændret organisation af SEV kunne gennemføres i tilknytning til en kommende kommunalreform. Denne relativt vidtrækkende reform vil således under alle omstændigheder ventes at skulle føre til en ændret styreform for SEV.

4.4. Kystfarten

Kystfarten (*Strandfaraskip Landsins*) varetager færgefart, busdrift og en række transportopgaver. Selskabet er organiseret som en statsvirksomhed, men med en vis forretningsmæssig frihed. Landsstyret skal bl.a. godkende Kystfartens takstpolitik og indtægtsbudget samt planerne for investeringer i materiel og anlæg.

Selskabets opgaver udføres ved hjælp af 12 færger og skibe, 15 lastbiler og 38 busser. Af sidstnævnte er driften af 28 busser - fortrinsvis i de tyndere befolkede områder - udliciteret.

Det sejlede og kørende materiel er i gennemsnit relativt gammelt. Bussernes gennemsnitsalder er 10 år, mens selskabets færger har en gennemsnitsalder på 31 år. Den relativt høje gennemsnitsalder for materiellet antyder, at Kystfarten har haft vanskeligere ved at opbygge et overskud end henholdsvis el-selskabet SEV og

telefonselskabet Føroya Tele. Det har dermed ikke været mulighed for at gennemføre investeringer eller opbygge en formue i selskabet, der effektivt gør det muligt ad denne vej at eliminere potentiel konkurrence.

Konkurrenter skal godkendes af landsstyret, hvilket bidrager til at sikre Kystfarten en privilegeret position på markedet. Omvendt sikrer et konkurrenceråd, at Kystfarten ikke benytter sin delvise monopolstatus til at underbyde private konkurrenter.

Kystfarten er i praksis underlagt forsyningspligt til de tyndere befolkede områder, hvilket medvirker til, at en del af driften kører med underskud.

For at dække selskabets underskud er der på finansloven for 1998 afsat en bevilling på 44 mio. kr., svarende til 38 pct. af de samlede udgifter i selskabet. Den øvrige del af driften er brugerfinansieret.

Som Kystfarten er organiseret i dag er det vanskeligt at vurdere, om selskabet drives effektivt. Som et minimum bør det i fremtiden sikres, at selskabets omkostninger kommer klart frem. Det kan ske gennem et krav om udarbejdelse og udlevering/offentliggørelse af interne regnskaber for de forskellige forretningsområder. Gennem en konsekvent regulerings-, udliciterings- og privatiseringsstrategi kunne virksomheden tænkes effektiviseret yderligere. Af mulige initiativer kunne til overvejelse nævnes:

- Et frasalg af selskabets lastbiltransport. Det virker ikke umiddelbart velbegrunder, at landsstyret er i et forretningsområde, der i øvrigt drives kommercielt og med betydelig konkurrence fra private udbydere.
- Udlicitering af færgeruter.
- Udlicitering af de resterende busruter.

Det bør i den forbindelse understreges, at frasalg eller udlicitering ikke fratager landsstyret muligheden for at opretholde en politisk besluttet og evt. underskudsgivende betjening af udkantsområder m.v. Det fratager heller ikke landsstyret muligheden for at regulere f.eks. takster. Men den potentielle konkurrence i salgs- eller udbudssituationen kunne gøre det muligt at tilbyde den ønskede service til borgerne med mindre tilskud over finansloven.

Omvendt er det klart, at jo mere landsstyret involverer sig i direkte regulering af den kollektive trafik, des vanskeligere bliver det for Kystfarten at agere forretningsmæssigt, og dermed at tilpasse sine ydelser til kundernes ønsker og behov samt maksimere sin indtjening. Det peger på, at der er behov for at finde en passende balance mellem ønsket om fra landsstyrets side at stille nogle krav til den kollektive trafik og ønsket om at sikre den bedste og billigste service for kunder og for skatteydere.